

บทที่ ๔

วิเคราะห์บทบาทการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง แฟล-ละชิ และบทบาทอื่น ๆ ของศรีธนูชัย

๑. ความนำ

ตามที่ได้อธิบายในบทที่ ๑ แล้วว่า งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะศึกษาเรื่องการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิงแฟล-ละชิ ของศรีธนูชัยตามกรอบความคิดแห่งครุศาสตร์เป็นประเด็นหลัก และจะศึกษาเรื่องบทบาทด้านอื่นๆของศรีธนูชัยเพียงเป็นประเด็นประกอบเท่านั้น และในบทที่ ๒ ก็ได้นำเสนอแฟล-ละชิ ตามกรอบความคิดแห่งครุศาสตร์โดยสังเขปมาแล้วทั้ง ๔ รูปแบบ ส่วนในบทที่ ๓ ก็ได้นำเสนอเกี่ยวกับการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนูชัยในหลากหลายแง่มุมมาโดยสังเขปแล้วเช่นกัน ฉะนั้นในบทนี้จะได้นำเอาเนื้อหาที่ได้จากบทที่ ๒ และบทที่ ๓ มาทำการวิเคราะห์เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจบทบาทต่าง ๆ ของศรีธนูชัยตามที่กล่าวข้างต้นต่อไป ซึ่งจะวิเคราะห์โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น ๓ ประเด็นกว้าง ๆ คือ (๑) เริ่มต้นโดยการ “ประมวลสาระ” อันเป็นประเด็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนูชัยในแต่ละแง่มุมจากฉบับสำนวนต่าง ๆ เข้าด้วยกัน แล้ว (๒) นำประเด็นเหล่านั้นมาจัดเข้ารูปแบบของ แฟล-ละชิ ว่าอยู่ในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดใน ๔ รูปแบบ แล้ววิเคราะห์ในแต่ละรูปแบบเหล่านั้น และ (๓) ทำการวิเคราะห์บทบาทด้านอื่น ๆ ของศรีธนูชัยเท่าที่จะช่วยให้เห็นภาพลักษณ์ของศรีธนูชัยได้กระจ่างแจ้งยิ่งขึ้น โดยจะทำการวิเคราะห์แต่ละประเด็นตามลำดับดังนี้

๒. สาระที่เป็นประเด็นร่วมเกี่ยวกับการใช้ปฏิภาณไหวพริบที่ประมวลได้ จากฉบับสำนวนต่าง ๆ

จากการศึกษาพบว่าแม้ว่านิทานเรื่องนี้จะมามีมากมายหลายฉบับสำนวน แต่ละฉบับสำนวนอาจจะมีการเล่าขานต่อเนื่องในรายละเอียดปลีกย่อยแตกต่างกันออกไปบ้างในต่างสถานที่ ต่างเวลา และต่างสภาพแวดล้อมก็ตาม แต่ทว่าทุกฉบับสำนวนเหล่านั้นก็ยังคงรักษาเอกลักษณ์แห่งความเป็นศรีธนูชัยไว้อย่างคงเส้นคงวา กล่าวคือ ได้สะท้อนให้เห็นถึงพฤติกรรมของตัวเอก

ของเรื่องที่เป็นคนเจ้าปัญญา แต่แกล้งใช้สติปัญญาแบบตรงและฉลาดแกมโกง ในแต่ละฉบับจำนวนเหล่านี้สามารถที่จะนำมาสรุปให้เป็นสาระประเด็นร่วม โดยพอจะแยกออกเป็นพฤติกรรมด้านต่าง ๆ ได้ดังนี้ (ดู สมบัติ จันทรวงศ์, ๒๕๔๐ : ๒๕๐๕ - ๒๕๐๗ ประกอบ) (พฤติกรรมด้านต่าง ๆ ที่พยายามแบ่งแยกมาให้ดูในที่นี้ อาจจะมีรูปแบบและลักษณะของแต่ละด้านเหลื่อม ๆ กันอยู่บ้าง)

๒.๑ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปัญญาไหวพริบทำทนายและตอบโต้การใช้อำนาจของท้าวเจษฎา ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

(๑) พฤติกรรมการใช้ปัญญาไหวพริบทำทนายการใช้อำนาจของท้าวเจษฎาที่ศรีธนญชัยเป็นผู้เริ่มต้นก่อน มีดังนี้

- ๑) การหลอกท้าวเจษฎาให้เสด็จทอดพระเนตรเรือนทอง
- ๒) การเชิญคืนนางสนมที่ท้าวเจษฎาทรงสั่งให้ไปขังไว้ที่เรือนทอง
- ๓) การหลอกท้าวเจษฎาให้คมกลืน “คอกหี” จนต้องโทษประหารชีวิต

และหนีโทษประหาร โดยหลอกเพชรฆาตให้ร้องเพลง “กระโจนน่านี”

- ๔) การหลอกท้าวเจษฎาว่าไม่สามารถเข้าเฝ้าได้เพราะต้องไปบอกหนังสือ

ถึงพระราช

- ๕) การโต้แย้งท้าวเจษฎาเรื่องความแตกต่างระหว่างคันตาลกับปลายตาล
- ๖) การโต้แย้งท้าวเจษฎาว่าคนเราถ้าไม่ถึงที่ตาย ก็ไม่ตาย
- ๗) การทำนายว่าพระมเหสีของท้าวเจษฎาจะเสด็จสวรรคตภายใน ๗ วัน
- ๘) การเข้าเฝ้าท้าวเจษฎาโดยการ โผล่ก้นมาก่อนตัว
- ๙) การแย้งว่าช้างของท้าวเจษฎามีจุดดำหน้าตรงที่ขนาดของตัวไม่ได้สัดส่วน

กับขนาดของตา

- ๑๐) การหลอกให้ท้าวเจษฎาหมอบคลานเข้าไปหาในทับกระท่อม
- ๑๑) การสั่งให้ภรรยาเผาศพตนเองด้วยไม้ลังตั้ง เพื่อเป็นการแก้เผ็ดนางสนม-

ก้านัลที่ท้าวเจษฎาสั่งให้มาเยี่ยวรดขี้เถ้ากองกระดูกของตน

(๒) พุทธศักราชการใช้ปฏิภาณไหวพริบตอบโต้การใช้อำนาจของท้าวเจษฎาที่
ศรีธนญชัยมิได้เป็นผู้เริ่มต้นก่อน มีดังนี้

- ๑) แก้ปัญหาการถูกลองภูมิเรื่องให้หลอกท้าวเจษฎาเสด็จลงสระน้ำ
- ๒) แก้ปัญหาการถูกลองภูมิเรื่องให้หลอกเอาทรัพย์สมบัติของหลวงออก
จากห้องพระคลัง
- ๓) แก้ปัญหาการถูกลองภูมิเรื่องไหลขึ้นจากน้ำโดยไม่มีไขไก่ออยู่ในมือ
- ๔) แก้ปัญหาการถูกลองภูมิเรื่องจัดหาช้างเผือกงาคอมาถวาย
- ๕) แก้ปัญหาเรื่องการถูกสั่งให้ “เข้าเฝ้าก่อนไก่”
- ๖) แก้ปัญหาเรื่องการถูกสั่งให้ “เข้าเฝ้าพร้อมทั้งครวเรือน”
- ๗) แก้ปัญหาเรื่องการถูกสั่งให้หา “ต้นฝ้ายพร้อมทั้งใบ” มาถวาย

๒.๒ พุทธศักราชที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบรับใช้ชาติบ้านเมือง และ
ช่วยเหลือผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) รับทำพินัยกรรมกับปราชญ์ชาวศรีลังกา
- ๒) รับทำพินัยเรื่องผ้าวิเศษกับชาวต่างชาติ
- ๓) รับทำพินัยเรื่องนกพูดได้กับชาวต่างชาติ
- ๔) รับทำพินัยชนไก่กับชาวต่างชาติ
- ๕) รับทำพินัยชกมวยปล้ำกับชาวต่างชาติ
- ๖) รับทำพินัยหม่อมต่างชาติแสดงมายากล
- ๗) รับทำพินัยแข่งขันชกมวยกับชาวต่างชาติ
- ๘) รับทำพินัยแข่งขันวาดรูปกับชาวต่างชาติ
- ๙) รับทำพินัยแข่งขันค้ำน้ำसानตะกร้ากับชาวต่างชาติ
- ๑๐) รับทำพินัยนายสำเภาเงินทนายปัญหาเรื่องเมล็ดฟักทอง
- ๑๑) พุณกันนายวิเศษผู้ที่ถูกปลดออกจากตำแหน่งเข้าเฝ้าเพื่อให้ได้กลับเข้าสู่

ตำแหน่งตามเดิม

๒.๓ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อเอาตัวรอด, เอาเปรียบ
ข่มเหงรังแกผู้อื่น และแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัว ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การใช้เล่ห์เหลี่ยมปลุกปล้ำหลานสาวหลวงตาในขณะที่สอนหนังสือ
- ๒) การขอพระราชทานที่ดินเนื้อที่เพียงเท่าแม่ควินตาย
- ๓) การทำนาโดยใช้เกลือหวาน และการฟ้องร้องหญิงชราเรียกค่าสินไหม
ทดแทนในความคิดฐานเป็น “คั่นลม” พัดนาเกลือของเขาให้ได้รับความเสียหาย
- ๔) การตลบตะแลงเรื่องค่าสินสอดแต่งเมียด้วย “เงินร้อยหาบและทองพันชั่ง”
- ๕) การทำพินัยกับพวกเสนาว่าตนสามารถตายใจได้ถูกต้อง
- ๖) การหลอกนายสำเภวจีนให้เข้ามาอยู่ในกรงขังแทนจนถูกน้ำท่วมตาย
- ๗) การหลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน โดยวิธีกินผักบั้ง ไค่ราว
- ๘) การใช้ปฏิภาณไหวพริบให้รอดตายจากการถูกขังที่คักมคและคักเย็น
- ๙) หลอกเพื่อนบ้านเพื่อขอเข้าทาสบริวารมาทำ “เสาคอม่อ”
- ๑๐) หลอกขอลูกสาวผู้อื่น โดยบอกว่าเอามาทำลูก แต่กลับเอามาทำเมีย
- ๑๑) หลอกผู้อื่นให้ช่วยเลี้ยงดูลูกสาวในวัยทารกแทนตน
- ๑๒) การทำพินัยเรื่อง “กินกล้วยทั้งใบ”
- ๑๓) เปลี่ยนเรือผูกค้ำจากที่ผู้อื่นผูกบิตทางขวาให้เป็นบิตมาทางซ้าย
- ๑๔) หลอกตีหัวสมภาร โดยอ้างว่าตีแม่ลงวันที่เกาะหัวสมภาร
- ๑๕) การทำขนม “ขี้หมูขี้หมา” ให้สมภารฉัน

๒.๔ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อเอาชนะและผูกอาฆาต
พยาบาทผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) การฆ่าน้องด้วยความอิจฉาที่ผู้อื่นรักน้องมากกว่าตน
- ๒) การเอาชนะแม่ค้าเต้าน้ำเพื่อแก้แค้นที่รักน้องมากกว่าตน
- ๓) แก่ตั้งเดินแบบงูกินหางเพื่อให้หมาทกและไม่ยอมหยุดเก็บเพื่อแก้แค้น
หลวงนายศรี (ลูกแม่ค้าชายขนม) ที่เคยขู่คาดโทษตน
- ๔) แก้แค้นหลวงนายศรี โดยการจุดไฟเผาบ้าน แล้วไปกระซิบบอกแผ่ว ๆ ทำ
ให้ไม่เข้าใจความกัน จนไฟไหม้บ้านวอดทั้งหลัง

- ๕) แก้วแก้วแม่ค้าขายขนมคนเค็มโดยแอบวาง “ยาพาลตาย”
- ๖) แก้วแก้วท้าวเจษฎาโดยการหลอกให้เสวยขี้เรียง
- ๗) แก้วแก้วนายค่านโดยการหลอกให้ “กินข้าวกับหมู”

๒.๕ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อฉกฉวยโอกาส และกลั่นแกล้งผู้อื่นเพื่อเป็นการอวดภูมิปัญญาของตน ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- ๑) แกล้งเก็บสิ่งปฏิกูลใส่ล่วมหมากโดยอ้างว่าทำตามคำสั่งนาย โดยเคร่งครัด
- ๒) ตะโกนเรียกหลวงนายศรีด้วยเสียงดังขณะเข้าเฝ้าเพื่อที่จะบอกว่าภรรยาหลวงนายศรีใช้ให้มาตามไปกินขนม ทำให้หลวงนายศรีอับอาย
- ๓) การไปหา “เจิงกราน” มาให้หลวงนายศรี แล้วบอกว่าเป็น “คั้นไฟ”
- ๔) เอาเชือกผูกวัวและจักรอกขึ้นไว้ “บนที่สูง”
- ๕) หลอกชาวตาบอดเรื่อง “เดินข้ามน้ำ”
- ๖) หลอกให้ท้าวเจษฎาได้เมืองคืนด้วยเงิน “สี่บาตร”
- ๗) การอ้างว่า “เก็บพริก” ไม่เหมือนกับ “เค็ดพริก”
- ๘) การหาคน “ปากงาม” มาถวาย

๒.๖ พฤติกรรมที่แสดงออกเมื่อตนเองเล็กรู้จากการใช้ปฏิภาณไหวพริบของผู้อื่น ซึ่งประกอบด้วยประเด็นต่างๆ ดังนี้

- ๑) เล็กรู้แก่นายค่านเมื่อได้รับเชิญให้ไปรับประทานอาหาร “อาหารตามใจชอบ”
- ๒) เล็กรู้แก่สามเณรเรื่องส่งให้ขึ้นฝั่งที่ตรงไหนก็ได้
- ๓) เล็กรู้แก่นายเวร (สามเณร) เรื่อง “จะใช้หนี้คืนเมื่อครบสองเดือน”
- ๔) เล็กรู้แก่นายเวรเรื่องทนายเมลิคแดงโม

ถ้านำเอาพฤติกรรมทั้ง ๖ ด้าน รวมเป็น ๖๓ ประเด็นนี้ มาทำการวิเคราะห์เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจภาพลักษณ์โดยรวมของศรีธนญชัยก่อนเป็นเบื้องต้น จะพบว่า มีหลาย ๆ พฤติกรรมที่เหลื่อม ๆ กันอยู่ทั้ง “ด้านบวก” และ “ด้านลบ” โดยที่ถ้าพฤติกรรมใดมีลักษณะกระเด็นไปทาง

บวกมากกว่าก็จัดกลุ่มเข้าเป็นพฤติกรรมด้านบวก แต่ถ้ากระเด็นไปทางด้านลบมากกว่าก็จัดกลุ่มเข้าเป็นพฤติกรรมด้านลบ คำว่า “พฤติกรรมด้านบวก” ในที่นี้หมายถึง การใช้ปฏิภาณไหวพริบรับใช้ชาติบ้านเมืองและช่วยเหลือผู้อื่น (ตามข้อ ๒.๒ จำนวน ๑๑ ประเด็น) รวมทั้งการใช้ปฏิภาณไหวพริบแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเพื่อเอาตัวรอด โดยที่ปัญหานั้น ๆ ศรีธัญชัยมิได้เป็นฝ่ายก่อนขึ้นก่อน หากแต่เป็นปัญหาที่ผู้อื่นเป็นฝ่ายกระทำต่อศรีธัญชัยก่อน (ตามข้อ ๒.๑ (๒) จำนวน ๗ ประเด็น) รวมทั้งหมดเป็น ๑๘ ประเด็น ส่วนคำว่า “พฤติกรรมด้านลบ” ในที่นี้หมายถึง การเอาเปรียบ ข่มขู่ หลอกลวง อวดเก่ง แสวงหาผลประโยชน์ อาฆาตพยาบาท และการแก้แค้น ที่นอกเหนือจากพฤติกรรมด้านบวกข้างต้น ซึ่งมีอยู่จำนวน ๔๕ ประเด็น และถ้าจะนำเอาพฤติกรรมทั้ง ด้านบวก และ ด้านลบ รวมทั้ง ๖๓ ประเด็นนี้ มาเทียบส่วนกัน ก็จะได้เป็น ด้านบวก ๑๘ ประเด็น ด้านลบ ๔๕ ประเด็น เทียบอัตราส่วน ด้านบวก : ด้านลบ เป็น ๒ : ๕ หรือถ้าเทียบเป็นร้อยละ จะได้เป็น ๒๘.๕๗ : ๗๑.๔๓ ซึ่งถ้าพิจารณาตามหลักแห่งธรรมจะพบว่า โดยธรรมชาติของมนุษย์ทุกผู้ทุกนาม ย่อมมีทั้งพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบเหลื่อมล้ำกันอยู่ เช่นเดียวกับศรีธัญชัย ไม่มีใครที่ดีหรือเลวสมบูรณ์แบบ ทุกคนย่อมมีทั้งด้านดีและด้านเสีย ถ้าใครมีพฤติกรรมด้านดีมากกว่าก็ได้รับการยกย่องว่าเป็นคนดี ยิ่งถ้ามีด้านดีมากกว่าเท่าไร ก็จะได้รับยกย่องว่าเป็นคนดีมากเท่านั้น แต่ถ้าใครมีพฤติกรรมด้านเสียมากกว่า ก็จะถูกทัณฑ์ว่าเป็นคนไม่ดี ยิ่งมีอัตราส่วนด้านเสียมากเท่าไร ก็จะถูกทัณฑ์ว่าเป็นคนไม่ดีมากเท่านั้น

เมื่อใช้เกณฑ์ตามความเป็นจริงของธรรมชาติดังกล่าวนี้มาเป็นมาตรวัด ก็จะเห็นได้ว่าศรีธัญชัยมีพฤติกรรมด้านลบมากกว่าด้านบวก คือ มีด้านบวกเพียง ๑๘ ประเด็น แต่ด้านลบมีถึง ๔๕ ประเด็น ฉะนั้นจึงสรุปได้ว่าภาพลักษณ์ของเขาเป็นคนไม่ดี แม้ว่าเขาจะฉลาดและมีสติปัญญามากปานใดก็ตาม แต่ก็เป็นคนประเภทฉลาดแกมโกง เป็นผู้ใช้ความฉลาดหรือสติปัญญาไปในทางลบ (negative wit) หรือถ้าจะกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าแม้เขาจะเป็นคนเก่ง แต่ก็ไม่ใช่คนดี

แต่ถ้าจะนำเอาพฤติกรรมทั้ง ๖ ด้าน จำนวน ๖๓ ประเด็นนี้มาวิเคราะห์ลงลึกในรายละเอียดแต่ละด้าน เพื่อที่จะช่วยให้เข้าใจภาพลักษณ์แต่ละด้านของศรีธัญชัยได้ดียิ่งขึ้น ก็พอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

ก พฤติกรรมด้านบวก

จากพฤติกรรมด้านบวกในข้อ ๒.๒ เรื่อง การอาสารับใช้ชาติบ้านเมือง จำนวน ๑๑ ประเด็น จะเห็นได้ว่าแม้ศรีธรรณฉัยจะแสดงออกเป็นการช่วยเหลือประเทศชาติให้รอดพ้นจากการเสียเมือง (กรณีแข่งขันพนันเมือง) และรอดพ้นจากการเสียศักดิ์ศรี (กรณีแข่งขันกันเพื่อศักดิ์ศรี) หลายครั้ง แต่การช่วยชาติแต่ละครั้งก็มีได้เกิดจากจิตสำนึกของเขาเองที่ต้องการจะทำความดีเพื่อทำความดี หากแต่ยอมทำความดีนั้น ๆ โดยมีเงื่อนไขปัจจัยเป็นสิ่งที่แลกเปลี่ยนเสมอ กล่าวคือ ถ้าไม่เพื่อหวังสินจ้างรางวัล ก็หวังลาภยศตำแหน่ง หรือไม่ก็เป็นการกระทำเพื่อเป็นการไถ่โทษที่ตนเองเคยล่วงละเมิดต่อท้าวเจษฎา ละเมิดผู้อื่น หรือละเมิดจารีตประเพณีอันดีงามของบ้านเมืองเอาไว้ จึงต้องทำความดีเพื่อเป็นการชดใช้ แล้วตนเองจะได้กลายเป็นที่โปรดปรานของท้าวเจษฎาคงเดิม และในการกระทำทำความดีเหล่านี้แทบทุกครั้ง เขาจะยอมกระทำก็ต่อเมื่อท้าวเจษฎาทรงร้องขอก่อน มิเช่นนั้นเขาจะทำเป็นเล่นตัวแบบไม่รู้ไม่ชี้ ครั้นได้รับการร้องขอแล้วจึงจะยอมกระทำให้ ทั้งนี้เพื่อต้องการที่จะแสดงให้ท้าวเจษฎาเห็นว่า ท้าวเจษฎาจะเสวยอำนาจอยู่ได้ก็ต่อเมื่อได้อาศัยพึ่งพิงผู้มีปัญญาเช่นเขา มิเช่นนั้นก็จะเสียเมือง เสียอำนาจ เสียตำแหน่ง หรือเสียศักดิ์ศรี นอกจากนี้แล้วยังมีพฤติกรรมด้านบวกอีกครั้งหนึ่ง ที่ดูอย่างผิวเผินแล้วเสมือนว่าศรีธรรณฉัยมิได้หวังผลตอบแทนใด ๆ คือ กรณีที่นายวิเสทถูกปลดออกจากตำแหน่งและมาร้องขอให้ศรีธรรณฉัยช่วยเหลือ ศรีธรรณฉัยก็ช่วยโดยการทูลกั้นนายวิเสทเข้าเฝ้าในครั้งนั้น แต่ถ้าพิจารณาลึก ๆ จะเห็นได้ว่าแม้ศรีธรรณฉัยมิได้ต้องการอะไรตอบแทนจากนายวิเสท แต่ที่แท้เขาต้องการที่จะอวดภูมิปัญญาของตนเพื่อลบเหลี่ยมท้าวเจษฎา (ผู้มีอำนาจ) ว่า “มีแต่หัว แต่ไม่รู้จักคิด” คือ โดยสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาตินายวิเสทต้องใช้มือล้างกันของเขาเองทุกวัน พระองค์ก็ไม่ทรงเห็นความเป็นจริงตามธรรมชาติในเรื่องนี้ แต่ครั้นนายวิเสทใช้มือข้างเดียวกั้นนั้นชำระกั้นให้ท้าวเจษฎาเพียงครั้งเดียว พระองค์รู้สึกสะอิดสะเอียนถึงขั้นไม่กล้าเสวยอาหารที่ปรุงโดยนายวิเสทคนนั้น จนถึงกับปลดออกจากตำแหน่ง ศรีธรรณฉัยจึงพยายามชี้ให้เห็นจุดนี้แบบประชดประชันโดยการทูลกั้นของนายวิเสทเข้าเฝ้า จนท้าวเจษฎาคงทรงได้คิดและยินยอมรับนายวิเสทกลับเข้าสู่ตำแหน่งดั้งเดิม จากกรณีนี้ก็แสดงให้เห็นว่าปัญญาของศรีธรรณฉัยเอาชนะอำนาจของท้าวเจษฎาได้อีกครั้งหนึ่ง

ส่วนพฤติกรรมด้านบวกตามกรณีในข้อ ๒.๑ (๒) ซึ่งเป็นการโต้ตอบการใช้อำนาจของท้าวเจษฎาที่ทรงกระทำ (ทดลองภูมิปัญญา) เขาก่อน และยังทรงแก้งาคาคโทษไว้ด้วยว่าถ้าศรีธรรณฉัย

แก้ปัญหาเหล่านี้ไม่ได้ ก็จะถูกลงอาญาแผ่นดิน จากพฤติกรรมได้ตอบทั้ง ๗ ประเด็นนี้ พอลจะหยิบยกมาวิเคราะห์ได้ว่า โดยปกติวิสัยของศรีธนญชัย เขาจะไม่ดำเนินชีวิตใน“เชิงรับ” (ปล่อยให้ถูกกระทำก่อน) แต่จะดำเนินชีวิตใน“เชิงรุก” (เป็นฝ่ายกระทำก่อนเสมอ) แต่ตามกรณีในข้อ ๒.๒ (๒) นี้ถือได้ว่าเป็นการยกเว้นให้เฉพาะท้าวเจษฎาผู้เป็นเจ้าของหัวเท่านั้น อย่างไรก็ตาม แม้ว่าจะถูกท้าวเจษฎาทรงกระทำก่อนถึง ๗ ครั้ง แต่ถ้าพิจารณาโดยรวมแล้ว จะพบว่าศรีธนญชัยก็ได้กระทำต่อท้าวเจษฎาก่อน (ตามข้อ ๒.๑ (๑)) ถึง ๑๑ ครั้ง จึงยังเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่า แม้แต่กับท้าวเจษฎาเอง ศรีธนญชัยก็ยังคงดำเนินชีวิตเชิงรุกเช่นกัน ในบรรดาพฤติกรรมได้ตอบท้าวเจษฎาเหล่านี้ ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นคนฉลาด มีไหวพริบ รู้จักถกถวยโอกาส และหลอกล่อผู้อื่นที่เสนอได้เสมอ ดังกรณีหลอกให้เสด็จลงสระน้ำ หรือหลอกเอาทรัพย์สมบัติของทางราชการออกจากท้องพระคลัง ส่วนในกรณีของการแสดงบทเป็นไก่อัดผู้ โผล่ขึ้นจากน้ำโดยไม่มีไข้อยู่ในมือ ส่งเสียงร้อง “กระเด็ก” และไก่อัดไก่อัดเมีย เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงสุดยอดแห่งการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าโดยแท้ ส่วนกรณีของการเข้าเฝ้าก่อนไก่อัด, เข้าเฝ้าพร้อมทั้งครัวเรือน และการหาผ้าพร้อมทั้งโอบมาถวาย เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงธาตุแท้ของศรีธนญชัย ที่เป็นคนฉลาดแกมโกง เป็นนักครุฑกะแบบข้าง ๆ ๓ ๆ โดยแท้

ข พฤติกรรมด้านลบ

นอกเหนือจากพฤติกรรมด้านบวกใน ข้อ ก ๑๘ ประเด็นแล้ว ยังมีพฤติกรรมด้านลบอีก ๔๕ ประเด็น ซึ่งจะทำการวิเคราะห์แต่ละด้านตามกลุ่มประเด็นที่จัดไว้แล้ว ตามลำดับดังนี้

๑ พฤติกรรมการใช้ปฏิภาณไหวพริบทำทนายการใช้อำนาจของท้าวเจษฎาที่ศรีธนญชัยเป็นผู้เริ่มต้นก่อน ตามข้อ ๒.๑ (๑) จำนวน ๑๑ ประเด็น พอลจะวิเคราะห์ได้ว่า โดยแท้จริงเราไม่สามารถหาหลักฐานมายืนยันได้ว่าที่เขาต้องทำเช่นนั้นเพื่อวัตถุประสงค์อะไร แต่ถ้าจะวิเคราะห์โดยอาศัยเอกลักษณ์โดยรวมของเขา ก็น่าจะกล่าวได้ว่าเป็นการลองดี อวดภูมิปัญญา ใช้สติปัญญาทำทนายอำนาจ เพื่อเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าปัญญาของตนเหนือกว่าอำนาจของท้าวเจษฎา แต่ถ้าจะพิจารณาในแง่ของความเหมาะสม ถูกผิด ควรไม่ควร จะเห็นได้ว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสมอย่างยิ่งที่ข้าทาสบริวารจะใช้ชีวิตเข้าไปเกี่ยวข้องกับอำนาจที่อาจทำให้ศีรษะเขาหลุดออกจากบ่าเช่นนั้น แต่เขาก็รอดตายมาได้เสมอ (จะวิเคราะห์เรื่องนี้ในภายหลัง)

แต่ถ้าจะลองพิจารณาในแง่จิตูบ้าง จะเห็นได้ว่าพฤติกรรมค่านี้นี้ของศรีธนญชัย เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเป็นผู้มีไหวพริบ เป็นคนช่างสังเกต เข้าใจสภาพความเป็นจริงตามธรรมชาติได้ดี สามารถคาดคิดและหยั่งเห็นล่วงหน้าในสิ่งที่ผู้อื่นไม่คาดคิดและไม่หยั่งเห็น เช่น กรณีที่ท้าวเจษฎาจับสั่งให้นางสนมไปจี๋ใส่เรือนทองของเขา ศรีธนญชัยสังเกตได้ว่าโดยธรรมชาติของระบบขับถ่ายของมนุษย์นั้น สามารถที่จะเยี่ยวโดยที่ไม่ต้องจี๋ได้ แต่ไม่มีใครที่จะจี๋โดยที่ไม่จี๋เยี่ยวและตกเป็นส่วนควบออกมาด้วย เขาจึงอ้างเหตุนี้ไว้เตือนนางสนมเหล่านั้นว่าทำเกินรับสั่ง ส่วนประเด็นเรื่องแยกความแตกต่างระหว่างคันคากับปลายคาล, พระมเหสีจะเสด็จสวรรคตภายใน ๗ วัน และคำนิความบกพร่องของช่างทรงว่าขนาดของตัวไม้ได้สัดส่วนกับตา ก็ถือเป็นความเป็นคนช่างสังเกตที่หาผู้อื่นเสมอได้ยาก ส่วนประเด็นเรื่องสั่งให้ภรรยาเผาศพตนเองด้วยไม้ลังคัง เป็นการแสดงให้เห็นถึงการคาดการณณ์และหยั่งเห็นสิ่งที่จะเกิดขึ้นล่วงหน้าพร้อมทั้งเตรียมทางแก้ไขไว้เป็นอย่างดี อีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะพิจารณา คือ การหลอกให้เจ้าเหนือหัวคมกลืน “คอกหี” (คมคค) ถือว่าเป็นพฤติกรรมที่อหังการอย่างยิ่ง ถ้าพิจารณาอย่างผิวเผินก็ดูเสมือนว่าเป็นพฤติกรรมที่ชั่วร้าย ไม่น่าให้อภัย แต่ถ้าพิจารณาอีกแง่หนึ่งจะเห็นได้ว่า ที่ผู้เล่ากำหนดให้มีประเด็นนี้ก็เพื่อที่จะสร้างความชอบธรรมให้แก่ท้าวเจษฎาที่จะสั่งประหารชีวิตศรีธนญชัยโดยที่ไม่ใคร่คำนิได้อีก ทั้งนี้เพื่อที่จะเป็นการเปิดประเด็นให้เขาใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อแก้ปัญหาเอาตัวรอดในกรณีอื่น ๆ ค่อไปได้อีก

หมายเหตุ บางประเด็นที่เหลือจะไว้วิเคราะห์ร่วมกับประเด็นอื่น ๆ

๒ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อเอาตัวรอด เอาเปรียบ ข่มขู่รังแกผู้อื่นและแสวงหาผลประโยชน์ได้ตัว ตามข้อ ๒.๓ จำนวน ๑๕ ประเด็นพอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

๑) การใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อเอาตัวรอด : จากเหตุการณ์ในท้องเรื่อง พบว่าศรีธนญชัยสามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบเอาตัวรอดเมื่อยามวิกฤตถึงขั้นถูกประหารชีวิตได้ถึง ๓ ครั้ง ครั้งแรกตอนที่หลอกให้ท้าวเจษฎาคมกลืน “คอกหี” ดังที่กล่าวแล้ว และต่อมาราวที่ท้าวเจษฎาทรงปรารภหลักคำสอนของพระพุทธองค์ที่ว่า “ชีวิตเป็นสิ่งไม่เที่ยง ทุกคนที่เกิดมามีต้องตายเป็นธรรมดา” แต่ถูกศรีธนญชัยแย้งว่าไม่จริง เขาได้ว่า “คนเราถ้าถึงที่ตายก็ตาย แต่ถ้าไม่ถึงที่ตายก็ไม่ตาย” จึงทำให้ท้าวเจษฎากริ้วมากถึงขั้นสั่งให้ต่อกรงเหล็กขังศรีธนญชัยแล้วนำไปวางไว้ที่ท่าหน้า โดยทรงคาดว่าเมื่อน้ำขึ้นจะได้ท่วมศรีธนญชัยตาย แต่เขาก็สามารถใช้เล่ห์-

เหลียมหลอกให้นายสำเภาจีนเข้าไปอยู่ในกรงและถูกน้ำท่วมตายแทน และยังริบเอาทรัพย์สินสมบัติของนายสำเภาจีนมาเป็นของคนทั้งหมด หลังจากนั้นเขาก็คิดไปค้าขายที่เมืองจีน และใช้กลอุบายหลอกอุพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีนโดยวิธีกินผักบั้งไค้ราว จึงถูกส่งลงโทษประหารชีวิตโดยให้นำตัวไปขังที่ตึกมดและตึกเข็น แต่เขาก็สามารถใช้สติปัญญาเอาตัวรอดมาได้ พระเจ้ากรุงจีนทรงชมเชยในความเป็นคนเจ้าปัญญา จึงทรงอภัยโทษและประทานสิ่งของเป็นรางวัลกลับมาอีกมากมาย อย่างไรก็ตามเราจะเห็นได้ว่าเหตุการณ์ทั้ง ๓ ครั้งนี้ ศรีธนญชัยเป็นผู้ก่อขึ้นก่อนทั้งสิ้น เขากล้าก่อขึ้นทั้ง ๆ ที่รู้ว่าการกระทำในลักษณะนั้นอาจมีโทษถึงขั้นประหารชีวิตเลยทีเดียว แต่ด้วยเหตุแห่งความเชื่อมั่นว่าสามารถใช้สติปัญญาเอาตัวรอดได้ จึงทำให้เป็นคนอหังการ ไม่คำนึงถึงที่คำที่สูง จึงกล้ากระทำถึงนั้น ๆ ลงไป แต่ท้ายที่สุดเขาก็สามารถใช้ปฏิภาณไหวพริบเอาตัวรอดมาได้ดังที่เขาคาดคิดไว้ทุกคราวเช่นกัน

๒) การใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อข่มเหงรังแกผู้อื่นและแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน: จากเหตุการณ์ในท้องเรื่อง พบว่ามีบางพฤติกรรมที่ไม่มีคุณค่าเพียงพอที่จะถือได้ว่าเป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบ หากแต่เป็นเพียงการแสดงออกถึงความเป็นคนเกเร, โกงเอาซึ่งหน้าคือๆ เช่น การหลอกปลุกปล้ำหลานสาวหลวงคา การทำนาด้วยเกลือและหาเรื่องฟ้องร้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากหญิงชราผู้ที่กำลังจะเป็นลม และการเปลี่ยนเชือกผูกคับจากที่บิดทางขวาให้เป็นบิดมาทางซ้าย ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมกลุ่มนี้มีได้สร้างความประหลาดใจหรือสร้างมุขตลกให้แก่ผู้ฟังแต่อย่างใด แต่ก็มีหลายพฤติกรรมที่ถือได้ว่าเป็นการใช้ปฏิภาณไหวพริบ เช่น การหลอกเอาที่ดินเท่าแมวคืนตาย, การหลอกจ่ายค่าสินสอดด้วยเงินร้อยหาบและทองพันซั่ง, การเล่นเกมทายใจว่าข้าฝ้าทุกคนล้วนมีใจจงรักภักดี, ขอลูกสาวผู้อื่นมาทำลูกแต่กลับเอามาทำเป็นเมีย, การหลอกให้ผู้อื่นเลี้ยงลูกแทนตน, การขอข้าทาสผู้อื่นมาทำเป็นเสาคอม่อ, และการพนันกินกล้วยทั้งใบ ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมกลุ่มนี้เป็นการแสดงให้เห็นถึงการรู้จักหยิบฉวยเอาเหตุการณ์ปกติธรรมดาในชีวิตประจำวันมาเป็นมุขตลกโดยการสร้างความประหลาดใจให้แก่ผู้ฟังชนิดที่คาดไม่ถึง และเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าในการดำเนินชีวิตประจำวันนั้น ผู้ที่ไม่ฉลาด ไม่รอบคอบ และไม่ทันเล่ห์เหลี่ยมผู้อื่น อาจจะตกเป็นฝ่ายเสียเปรียบได้เสมอ อย่างไรก็ตาม พฤติกรรมที่กล่าวมานี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงบุคลิกภาพที่เด่นชัดอีกประการหนึ่งของศรีธนญชัยว่า เป็นผู้ที่ชอบใช้ปฏิภาณไหวพริบในทางลบ คือ ใช้เพื่อเอาเปรียบ ข่มเหง รังแกผู้อื่น และเพื่อแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตน โดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรมใด ๆ ทั้งสิ้น

๓ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อเอาชนะ และผูกอาฆาต พยาบาทผู้อื่น ตามข้อ ๒.๔ จำนวน ๗ ประเด็น พอลจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

ด้วยเหตุที่ศรีธนญชัยตระหนักดีว่าเป็นคนเจ้าปัญญาที่หาผู้อื่นเสมอเหมือนได้ยาก เขาจึงมักใช้ปัญญาเป็นประจักษ์ “อาวุธ” ทำให้ผู้อื่นได้รับความเจ็บปวดอยู่เสมอ ดังเช่น การรู้สึก อิจฉาที่แม่ค้าขายขนมรักน้องมากกว่าตน เขาจึงลงมือฆ่าน้อง, เอาขนมแม่ค้าไปเททิ้ง และวางยา พิษแม่ค้าจนต้องตายในที่สุด ในส่วนของ “หลวงนายศรี” ซึ่งเป็นลูกแม่ค้า เขาก็พยายามลองคิด ตั้งแต่ขั้นเบา ๆ โดยการเอาหมากเททิ้งแล้วเก็บกวาดสิ่งปฏิกูลให้นำไปรับประทานค่อนหน้าพระ- พักตร์ในขณะที่เข้าเฝ้า จนถึงขั้นทำให้หลวงนายศรีต้องสิ้นเนื้อประดาตัวโดยศรีธนญชัยแกล้งเผา บ้านจนวอดทั้งหลัง เหลืออยู่แค่แว่วสองตัวก็วางแผนฆ่าทิ้งจนหมดสิ้น แม้แต่ในส่วนของท้าว เจษฎาเองเขาก็ไม่ละวันที่จะถูกเอาชนะเช่นกัน ดังเช่น หลอกให้ท้าวเจษฎาต้องหมอบคลานเข้าไปหาในทับกระท่อมก่อนที่เขาจะตายเพื่อเป็นสิ่งทดแทนที่เขาต้องหมอบคลานเข้าเฝ้าท้าว เจษฎาก่อนหน้านี้อยู่เสมอ หรือบางครั้งเขาก็กระทำในอัตราส่วนที่รุนแรงกว่า เช่น กรณีที่ท้าว เจษฎาหลอกให้เขากินแกงแรง เขาก็แก้แค้นโดยหลอกให้เสวยขี้เรียง เป็นต้น จากพฤติกรรมใน กลุ่มนี้ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าโดยพื้นฐานทางด้านจิตใจของศรีธนญชัยแล้ว เขาเป็นคน อยากรเอาชนะและผูกอาฆาตพยาบาท ใครก็ตามกล้าเคยกระทำอะไรต่อเขาไว้แม้เล็กน้อยเพียงใดก็ ความ เขาก็จะแก้แค้นตอบอย่างสาสมหรือมากกว่าหลายเท่า โดยไม่ยกเว้นใคร หน้าไหนทั้งสิ้น

๔ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเพื่อฉกฉวยโอกาสและกลั่น- แกล้งผู้อื่นเพื่ออวดภูมิปัญญาตน ตามข้อ ๒.๕ จำนวน ๘ ประเด็น พอลจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

ถ้าจะนำเอาวิถีดำเนินชีวิตของศรีธนญชัยมาประยุกต์อธิบายโดยเปรียบเทียบกับ บุคคลที่มีชีวิตอยู่จริง ซึ่งเป็นนักปราชญ์ชาวกรีก ชื่อ โซเครตีส (Socrates : 470 – 399 B.C. ?) จะ พบว่าบางแง่มุมมีทั้งส่วนที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน กล่าวคือ โซเครตีส ได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์ แต่กลับอ้างว่าตนเองไม่รู้อะไรเลย ดังคำกล่าวที่ติดปากของเขาว่า “สิ่งที่ข้าพเจ้ารู้ คือ ข้าพเจ้าไม่ รู้อะไรเลย” ฉะนั้นการดำเนินชีวิตประจำวันจึงต้องเที่ยวเสาะแสวงหาความรู้ ผู้ใดที่อวดอ้างว่า รู้ โซเครตีสจะไปหาและไล่ค้อนจนกระทั่งจนมุมแทบทุกราย นักปราชญ์ร่วมสมัยกับเขาจึงต้อง กลายเป็นเหยื่อแห่งการประลองภูมิปัญญากันถ้วนหน้า ด้วยเหตุนี้โซเครตีสจึงเพาะศัตรูทาง ปัญญาเอาไว้มาก ถ้าจะย้อนกลับมาดูการดำเนินวิถีชีวิตของศรีธนญชัย จะพบว่ามีส่วนที่คล้าย-

คลั่งกันตรงที่ศรัทธาเชื่อว่าคุณคือตัวเองเป็นผู้ที่มีปัญญาเหนือกว่าใคร จึงมีอัตตาสูง รู้สึกภาคภูมิใจ จนถึงขั้นหลงตนเอง (self centered) ฉะนั้นการดำเนินชีวิตแต่ละวัน เขาจึงต้องเที่ยวแสวงหาเหยื่อเพื่อประลองภูมิปัญญา ยิ่งชนะก็ยิ่งภูมิใจ และต้องแสวงหาเหยื่อเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ

อย่างไรก็ตาม โขเครติสมีบางแง่มุมที่แตกต่างกับศรัทธาอย่างสิ้นเชิงตรงที่ โขเครติสเป็นคนเคร่งครัดในคุณธรรมอย่างสูงยิ่ง แม้ชีวิตของเขาก็ยอมสละได้เพื่อธำรงไว้ซึ่งหลักการและคุณธรรม การประลองภูมิปัญญาแต่ละครั้งดำเนินไปภายใต้กฎเกณฑ์กติกาที่เสมอภาคกัน แต่ศรัทธาเป็นผู้ที่มีแต่ปัญญาอย่างเดียว หากมีคุณธรรมไม่ การต่อสู้แข่งขันกันแต่ละครั้ง มิได้เป็นไปตามกติกาที่เสมอภาค หากแต่เป็นกติกาที่เขากำหนดเอาเองทั้งสิ้น ดังที่เรียกกันว่า “กติกาแบบศรัทธา” ถ้านำเอาพฤติกรรมบางแง่ของศรัทธามาประยุกต์อธิบายโดยเปรียบเทียบกับปราชญ์ชาวกรีกอีกกลุ่มหนึ่ง ก็พอจะเทียบได้กับของพวก โซฟิสต์ (Sophist – กลุ่มนักปราชญ์ชาวกรีกที่ตั้งคนเป็นอาจารย์สอนชาวนครรัฐเอเธนระหว่างศตวรรษที่ 5 B.C.?) ที่ถือว่าคุณธรรมหรือศีลชั่วถูกคิดไม่มีจริง หากเป็นแต่เพียงสิ่งที่สมมติขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัว เรียกการกระทำใดที่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนหรือพวกพ้องของตนไม่โดยตรงก็โดยอ้อมว่าเป็น “สิ่งดี” ส่วนการกระทำใดที่ก่อให้เกิดโทษแก่ตนหรือพวกพ้องของตนไม่โดยตรงก็โดยอ้อมว่าเป็น “สิ่งไม่ดี” เพราะฉะนั้นพฤติกรรมของศรัทธาก็สามารถจัดเข้าพวกเดียวกับของพวกโซฟิสต์ตรงที่ถือว่า ศีลชั่วถูกคิดไม่มีจริง หากแต่เป็นเรื่องของการแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัว ดังคำกล่าวที่ว่า “คนเก่งคือคนที่รู้จักแสวงหาผลประโยชน์ใส่ตัวได้มากที่สุด” (A wise man is an expert in enjoyment.) โดยไม่ต้องคำนึงถึงศีลธรรมใด ๆ โดยเหตุที่ศรัทธาเชื่อคือปรัชญาชีวิตแบบนี้ จึงทำให้ผู้อื่นต้องตกเป็นเหยื่อของการใช้ปัญญาแบบเอาเปรียบของเขาอยู่เสมอ ไม่ว่าเรื่องแก่งแย่งทำมาหากินแล้วเก็บสิ่งปฏิกูลใส่ลงแทน, การหา “เงิน” มาให้โดยอ้างว่าเป็น “ค่านไฟ”, การชักกรอกวัวผูกโยงไว้ “บนที่สูง”, การพนันกับลาวเรื่อง “ข้ามน้ำ”, การเรียกค่าไถ่เมื่ขงด้วยเงิน “สี่บาท” หรือการอ้างว่าถูกใช้ให้ไป “เก็บพริก” ไม่ใช่ “เค็ดพริก” เป็นต้น พฤติกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนถือได้ว่าเป็นการใช้ผู้อื่นเป็นเครื่องประลองภูมิปัญญาแบบฉลาดแกมโกงของศรัทธาทั้งสิ้น

๕ พฤติกรรมที่แสดงออกเมื่อตนเองเสียรู้จากการใช้ปัญญาไหวพริบของผู้อื่น ตามข้อ ๒.๖ จำนวน ๔ ประเด็น พอจะวิเคราะห์ได้ดังนี้

โดยปกติของคนที่มีอัตตาสูงและเชื่อมั่นในภูมิปัญญาของตนเองมากเกินไป มักจะ

สร้างปมโคงขึ้นในใจว่าตนเองถูกสร้างให้เกิดมาเหนือกว่ามนุษย์ปกติทั่วไป ตัวเองเกิดมาเพื่อ
 ขณะเท่านั้น ไม่เคยเตรียมใจเผื่อไว้สำหรับความพ่ายแพ้ไม่ว่ากรณีใด ๆ แต่ถ้ามีใครสักคนมาทำ
 ให้คนประเภทนี้ต้องพ่ายแพ้ เขาจะต้องลุกขึ้นต่อสู้เพื่อกู้ศักดิ์ศรีคืนมา เป้าหมายเพียงอย่าง
 เดียวเพื่อ “ชัยชนะ” โดยมีค่านึงว่า “วิธีการ” ที่จะได้มาซึ่งชัยชนะนั้นจะถูกตั้งตามทำนอง
 กลองธรรมหรือไม่ ถ้าสมมติว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตามที่ทำให้เขาไม่สามารถเอาชนะได้ เขาจะรู้
 สึกเจ็บปวดคร่ำครวอย่างรุนแรง (hurt) จนไม่สามารถที่จะทนอยู่ต่อไปได้ คนประเภทนี้มักจะ
 ยึดถือปรัชญาชีวิตแบบแข็งกร้าว ไม่รู้จักยืดหยุ่น เป็นคนขอมหักแต่ไม่ยอมงอ จึงมักจะถือคติ
 ประจําใจที่ว่าตายเสียดีกว่าที่จะอยู่อย่างผู้พ่ายแพ้ ศรีธนญชัยก็เป็นไปในทำนองเดียวกันนี้ คือ
 เมื่อเขาเสียรู้แก่นายค่านเมื่อคราวได้รับเชิญให้ไปรับประทานอาหาร “อาหารตามใจชอบ” ในครั้งนั้น
 แล้ว เขารู้สึกเสียหน้า จึงต้องรีบหาทางแก้แค้นเพื่อกู้ศักดิ์ศรีคืนมาได้สำเร็จโดยเชิญนายค่านมา
 “กินข้าวกับหมู” แต่ครั้งต่อมาเจอกับคนฉลาดชนิดที่เรียกว่า “หนือฟ้ายังมีฟ้า” เชิงนายเวร
 หรืออีกนัยหนึ่งก็คือน้องชายที่กลับชาติมาเกิด หลังจากเสียรู้ในครั้งแรกที่ถูกหลอกส่งขึ้นฝั่ง
 กลางกอไผ่ ที่สร้างความเจ็บใจไม่รู้หายแล้ว ยังมาเสียรู้เรื่อง “สองเดือน” เข้าไปอีก การพ่ายแพ้
 ถึงสองครั้งติดต่อกันจึงสุดที่จะทนทานได้ ฉะนั้นการทำพินันครั้งที่สามจึงต้องเกิดขึ้นโดยศรี-
 ธนญชัยขอใช้ชีวิตเป็นเค็มพัน ครั้นต้องพ่ายแพ้ในครั้งที่สามอีก เขาถึงกับกระอักออกมาเป็น
 เลือด และนำไปสู่การเจ็บป่วยกระเสาะกระแสะจนต้องตายลงในเวลาต่อมา การที่ศรีธนญชัย
 เคยก่อกรรมทำเข็ญกับใครต่อใครไว้มากต่อมาก แล้วจู่ ๆ ฟ้าแกลงประทานนายเวรลงมาปราบ
 ความอหังการของเขาจนสิ้นลาย และนำไปสู่การตายในที่สุด ได้สะท้อนคติเรื่องกฎแห่งกรรม
 ให้เห็นจริงว่า ใครทำกรรมใดไว้ เขาผู้นั้นจะต้องได้รับกรรมนั้นตอบสนองไม่เร็วก็ช้า จะหลีกเลี่ยง
 หนีมิได้เลย และยังเป็นการสะท้อนพุทธคติที่ว่า การยึดมั่นถือมั่นในอัตตาแห่งตนย่อมนำทุกข์
 มาให้

๓. การใช้ใช้ปฏิภาณไหวพริบในเชิง *แฟล-ละชิ* ของศรีธนญชัยในรูปแบบ ต่าง ๆ

จากสาระที่เป็น “ประเด็นร่วม” เกี่ยวกับการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัย (อันที่จริง
 ควรจะเรียกว่า “การอ้างเหตุผลแบบข้าง ๆ ๓ ๆ” เสียมากกว่า) ทั้ง ๖๓ ประเด็น ตามที่กล่าว ในข้อ ๒
 ถ้าจะนำมา ประยุกต์อธิบาย ในเชิง*แฟล-ละชิ* ตามกรอบความคิดแห่งตรรกวิทยาใน ๔ รูปแบบ

คือ **แฟล-ละซี**ด้านรูปแบบ, ด้านเนื้อหา, ด้านภาษา และ**แฟล-ละซี**ด้านจิตวิทยา หรือ**แฟล-ละซี** เพราะการทิ้งเหตุผล จะพบว่าบางเรื่องบางประเด็นมีลักษณะเหลือม ๆ กันอยู่ คือ สามารถจัดเข้าได้มากกว่า ๑ รูปแบบ เช่น ในประเด็นเดียวกันอาจจะเป็นทั้งบกพร่องด้านเนื้อหาและด้านภาษาปนอยู่ด้วยกัน ฉะนั้นในการจัดเข้ารูปแบบในที่นี้ จะถือหลักว่า (๑) ถ้าสามารถประยุกต์เข้าเป็น **แฟล-ละซี** แบบหนึ่งแบบใดได้อย่างชัดเจน ก็จะจัดเข้ารูปแบบนั้น (๒) ถ้ามีลักษณะเหลือม ๆ กันอยู่ จะพิจารณาว่าบกพร่องด้านใดมากกว่า ก็จะประยุกต์เข้าเป็น **แฟล-ละซี** รูปแบบนั้น

๓.๑ การใช้ปฏิภาณไหวพริบที่ประยุกต์เข้าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านรูปแบบ มีดังนี้

จากการศึกษาพบว่าลักษณะสำคัญของ**แฟล-ละซี**ด้านรูปแบบ ซึ่งถือว่าเป็นลักษณะของการอ้างเหตุผลตามวิธีการของตรรกวิทยาสมัยใหม่นั้น ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า การพิสูจน์ความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลครั้งใด ๆ ก็ตาม จะต้องกำหนดรูปแบบหรือแบบแผนของการอ้างเหตุผลชนิดนั้น ๆ ขึ้นก่อน เช่น กำหนดแบบแผนของการอ้างเหตุผลแบบ “ซิลลोजิสม์” ไว้ว่า จะต้องประกอบด้วย ๓ ประโยคตรรกวิทยา และต้องมี ๓ เทอม คือ เทอมหลัก เทอมรอง และเทอมกลาง ประโยคและเทอมทั้งสามนี้จะต้องสัมพันธ์กันถูกต้องตามกฎหมายของความสมเหตุสมผล (Law of Validity) ทั้ง ๕ ข้อ ถ้าผิดกฎข้อหนึ่งข้อใดเพียงข้อเดียว ก็เรียกว่าการอ้างเหตุผลครั้งนั้น ๆ ไม่สมเหตุสมผล (Invalid) หรือเรียกกันว่า **แฟล-ละซี** ด้านรูปแบบ นั่นเอง (ดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน บทที่ ๒ ข้อ ๒)

ส่วนการใช้ปฏิภาณไหวพริบอ้างเหตุผลเพื่อเอาชนะถู่กรณีของศรีธนญชัยในสมัยอยุธยาครั้งกระโน้นนั้น เป็นการอ้างเหตุผลโดยอาศัยสติปัญญาหรือปฏิภาณไหวพริบที่เกิดจากสามัญสำนึกล้วน ๆ โดยมิได้คำนึงถึงกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีของเหตุผลอย่างตรรกวิทยาสมัยใหม่แต่อย่างใดทั้งสิ้น ทั้งนี้เพราะในสมัยนั้นยังไม่มีกฎเกณฑ์หรือทฤษฎีใด ๆ ไว้เป็นเครื่องทดสอบว่าการอ้างเหตุผลครั้งนั้น ๆ ถูกต้องตามแบบแผนหรือไม่ ฉะนั้นจึงเป็นเรื่องยากที่จะนำเอาการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยมาจัดเข้าเป็น**แฟล-ละซี** ด้านรูปแบบ ตามกฎเกณฑ์ของการอ้างเหตุผลสมัยนี้ หรือถ้าจะนำเอารูปแบบของตรรกวิทยาสมัยใหม่เข้าไปจับก็จะได้ไม่สนิทนัก ฉะนั้นจึงกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า ไม่มีการใช้ปฏิภาณไหวพริบประเด็นใดที่สามารถประยุกต์เข้าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านรูปแบบ ได้ชัดเจน เพียงแต่กล่าวแบบกว้าง ๆ และอ้อม ๆ

ได้ว่า การอ้างเหตุผลของศรีธนะขัณฑ์ไม่ดำเนินไปตามแบบแผนของหลักตรรกวิทยาสมัยใหม่เท่านั้น ส่วนการที่จะแยกแยะรายละเอียดแต่ละประเด็นให้เห็นอย่างชัดเจนไม่สามารถกระทำได้อันใด

๓.๒ การใช้ปฏิภาณไหวพริบที่ประยุกต์เข้าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านเนื้อหา มีดังนี้

เนื่องจาก **แฟล-ละซี** ด้านแบบแผน (ตามที่กล่าวแล้วในข้อ ๓.๑) และ **แฟล-ละซี** ด้านเนื้อหา ตามที่จะกล่าวถึงในข้อนี้ เป็น **แฟล-ละซี** ที่อิงอยู่กับ แนวคิดทฤษฎี หลักการ และวิธีการ ที่มีไว้สำหรับตรวจสอบความสมเหตุสมผลของการอ้างเหตุผลแบบใหม่ กล่าวคือ **แฟล-ละซี** ด้านแบบแผนมีไว้สำหรับตรวจสอบความบกพร่องของการอ้างเหตุผลแบบนิรนัย (Deduction) เป็นเป้าหมายหลัก ส่วน **แฟล-ละซี** ด้านเนื้อหา มีไว้สำหรับตรวจสอบความบกพร่องของการอ้างเหตุผลแบบอุปนัย (Induction) เป็นเป้าหมายหลัก และถ้าเราจะย้อนดูประวัติความเป็นมาของการใช้เหตุผลทั้งสองแบบนี้ จะเห็นได้ว่าการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยเริ่มรู้จักกันอย่างแพร่หลายในสมัยของอริสโตเติล (Aristotle - ชาวกรีก : 384-322 B.C.) และวิธีอ้างเหตุผลแบบนี้ได้รับการปรับปรุงอีกครั้งหนึ่งในสมัยของรัสเซลล์และไวท์เฮด (Bertrand Russell & Alfred Whitehead - ชาวอังกฤษ : 1865-1970 A.C.) และใช้สืบต่อกันมาจนกระทั่งสมัยปัจจุบัน ส่วนการอ้างเหตุผลแบบอุปนัยถือได้ว่าเป็นวิธีการหาความรู้ตามแบบสมัยใหม่โดยแท้ คือ เริ่มรู้จักกันอย่างแพร่หลายในสมัยของฟรานซิสเบคอน (Francis Bacon - ชาวอังกฤษ : 1561-1626 A.C.) แล้วถูกนำมาปรับปรุงให้เป็นระบบและมีระเบียบแบบแผนรัดกุมมากขึ้นในสมัยของมิลล์ (John Stuart Mill - ชาวอังกฤษ : 1806-1873 A.C.) จนมีผลทำให้การแสวงหาความรู้แบบวิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วจนจบกระทั่งทุกวันนี้

แต่ถ้าจะย้อนกลับมาพิจารณาการใช้เหตุผลตามแบบฉบับของศรีธนะขัณฑ์ในสมัยอยุธยาครั้งกระโน้น จะพบว่าไม่เป็นทั้งการอ้างเหตุผลแบบนิรนัยและแบบอุปนัยตามแบบที่รู้จักกันในสมัยนี้ หรืออีกนัยหนึ่งไม่เป็นทั้งตรรกวิทยาเชิงรูปแบบ (Formal Logic) และตรรกวิทยาเชิงเนื้อหา (Material Logic) ฉะนั้น **แฟล-ละซี** ทั้งสองแบบข้างต้นจึงไม่สามารถจะใช้ตรวจสอบความสมเหตุสมผลตามแบบฉบับของศรีธนะขัณฑ์อย่างตรงไปตรงมาได้ ถ้าจะอนุโลมให้พอเข้ากันได้ ก็ควรจะตรวจสอบด้วย **แฟล-ละซี** ด้านภาษา และ **แฟล-ละซี** ด้านจิตวิทยา (การทิ้งเหตุผล) จึงจะเหมาะสมกว่า

อย่างไรก็ตาม ถ้าจะลองนำเอาการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยมาประยุกต์เข้า เป็น **เฟล-ละชิ**ด้านเนื้อหา พบว่าถ้าจะมีอยู่บ้างก็มักจะอิงอยู่กับ **เฟล-ละชิ** ด้านจิตวิทยาและ **เฟล-ละชิ** ด้านภาษา ควบคู่กันอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งพอจะหยิบยกมาวิเคราะห์ให้เห็นได้บ้างดังเช่น

ประเด็นเรื่อง **เข้าเฝ้าก่อนไก่** [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒(๕)], **จ่ายค่าสินสอดด้วย “เงิน ร้อยหาบและทองพันชั่ง”** [ข้อ ๒.๓(๔)], **ให้ไก่เมียงคืนด้วยเงินจำนวน “สี่บาท”** [ข้อ ๒.๕ (๖)] อ้างว่าได้รับคำสั่งให้นำ **“เก็บพริก”** ไม่ใช่ **“เค็ดพริก”** [ข้อ ๒.๕(๗)], **รับสั่งให้ หา “ปากงาม” มาถวาย** [ข้อ ๒.๕(๘)] และ **รับทำพันทนาวเรื่อง “เดินข้ามน้ำ”** [ข้อ ๒.๕ (๕)]

ทั้ง ๖ ประเด็นนี้ แม้จะมี **เฟล-ละชิ** ด้านภาษาควบคู่อยู่ด้วย แต่ข้อบกพร่องหลักอยู่ที่ **เฟล-ละชิ**ด้านเนื้อหา ตามบทที่ ๒ ข้อ ๓.๔ เรื่อง การเปรียบเทียบผัดแ่ง และข้อ ๓.๕ เรื่อง การ เล่นแ่งอย่างผัด ๆ กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ ตามความหมายของท้าวเจษฎาหมายถึง **แ่งของเวลา** คือให้ศรีธนญชัยเข้าเฝ้าตั้งแต่เวลาที่ไก่ยังไม่ตื่น ไก่ยังไม่ขัน หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **ไก่ยังไม่โห่** แต่ศรีธนญชัยนำมาบิดผันเป็น **แ่งของตำแหน่งที่ตั้ง** โดยเอาเชือกถ่ามไก่ แล้วผูกกับสะเอว เขา เดินนำหน้า ให้ไก่เดินตามหลัง แล้วอ้างว่าเขาได้เข้าเฝ้าก่อนไก่ตามรับสั่งแล้ว ส่วนในประเด็น ที่ ๒ เรื่อง **จ่ายค่าสินสอดด้วย “เงินร้อยหาบและทองพันชั่ง”** ตามความเข้าใจของคนทั่วไป หมายถึง **แ่งของจำนวนนับ** คือ เงินจำนวน ๑๐๐ หาบ (หาบ = ๕๐ ชั่ง) (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๘๕๔) ส่วน **ทองพันชั่ง** (ทอง คือ สิ่งที่เรียกชื่อเต็มว่า **ทองคำ**) (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๓๗๘) **พัน** - เรียกจำนวน ๑๐ ร้อย (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๕๘๐) **ชั่ง** - กำหนดน้ำหนัก ๘๐ บาท หรือ ๑,๒๐๐ กรัม (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๒๖๑) เพราะฉะนั้นเงินร้อยหาบและทองพันชั่ง จึง หมายถึงเงินที่มีจำนวนนับได้ ๕,๐๐๐ ชั่ง และทองคำอีก ๘,๐๐๐ บาท หรือ ๑,๒๐๐,๐๐๐ กรัม ซึ่ง นับได้ว่าเป็นเงินจำนวนมาก ยากที่คนทั่วไปจะหามาได้ แต่ศรีธนญชัยก็นำมาเปรียบเทียบให้ผัด แ่งและเล่นแ่งอย่างผัด ๆ โดยบิดว่าที่จาก **แ่งของจำนวนนับ** ให้เป็น **แ่งของการกระทำและแ่ง ของวัตถุสิ่งของ** กล่าวคือ นำเงินมาสอดร้อยเข้ากับหาบ (หาบ - เอาของห้อยปลายคาน ๒ ข้าง แล้วแบกกลางคานพาไป (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๘๕๔) ส่วน **ทองพันชั่ง** เป็นชื่อพันธุ์ไม้ชนิด หนึ่ง ซึ่งมีดอกสีขาว ไม่มีกลิ่นหอม ใช้ทำยาไทยได้ (พจนานุกรมฯ, ๒๕๒๕ : ๓๘๒) ศรีธนญ- ชัยได้นำต้นไม้นี้ดังกล่าวจัดลงในพานขันหมากพร้อมกับเอาเงินร้อยเข้ากับหาบ แล้วนำไปเป็นค่า สินสอดทองหมั้นแทนเงินและทองที่เป็นของจริง ในประเด็นที่ ๓ เรื่องให้ไก่เมียงคืนด้วย **เงินสี่ บาท** คำว่า **สี่บาท** เป็นคำพ้องเสียง ซึ่งอาจจะทำให้เข้าใจความหมายของ **“บาท”** ใน **แ่งของ**

มาตราเงินตรา คือ เงินตราจำนวน ๔ บาท หรืออาจจะตีความในแง่ของภาษนะชนิดหนึ่ง สำหรับภิกษุสามเณรใช้รับอาหารบิณฑบาต (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๖๕) คือ เอาเงินใส่ให้เต็ม ๔ บาทที่ภิกษุสามเณรใช้สำหรับบิณฑบาตก็ได้, ประเด็นที่ ๔ เรื่อง อ้างว่าการ เก็บพริก ต่างจาก เค็ดพริก คำว่า เก็บ คือ การไปเอาหรือเอามาจากที่ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๑๐๗) ส่วน เค็ด หมายถึงทำให้ขาดด้วยเล็บหรือนิ้ว เช่น เค็ดดอกไม้ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๐๖) ฉะนั้นเมื่อท้าวเจษฎาทรงสั่งให้ไป เก็บพริก เขาจึงเล่นแง่อย่างผิด ๆ โดยไปนอนรอให้พริกหล่นจากต้นก่อน มิเช่นนั้นจะทำผิดคำสั่งกลายเป็นการ เค็ดพริก, ประเด็นที่ ๕ เรื่อง ทรงรับสั่งให้หา ปากง่าม มาถวาย คนทั่วไปย่อมเข้าใจว่าหมายถึง ปากง่ามไม้ ที่มีไว้สำหรับค้ำยัน แต่ศรีธัญชัยแกล้งนำไปเล่นแง่เป็น ปากง่ามคน หรือ คนปากแหงแทน ส่วนประเด็นสุดท้าย เรื่อง เดินข้ามน้ำ คำว่า ข้าม หมายถึงยกเท้าข้ามเหนือสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อให้พ้นไป (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๑๓๕) ฉะนั้นการที่น้ำคั้นและลาวสามารถเดิน ไปยังอีกฝั่งหนึ่งได้ ศรีธัญชัยตีความว่า ไม่ใช่เดินข้ามน้ำ แต่แกล้งเล่นแง่เป็นการเดิน ดูนน้ำ

ประเด็นเรื่อง ขอพระราชทานเนื้อที่เท่าแมวคินคาย [ข้อ ๒.๓ (๒)], การจัดหาช้างเผือกมาถวาย [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒(๗)], การเข้าเฝ้าพร้อมทั้งครัวเรือน [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒ (๖)] การรับสั่งให้หาต้นผ้าพร้อมทั้งใบมาถวาย [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒ (๗)], หลอกดูพระพักตร์พระเจ้ากรุงจีน [ข้อ ๒.๓(๗)] และ การเล่นบทเป็นไก่ตัวผู้ [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒(๓)]

ทั้ง ๖ ประเด็นนี้ แม้จะมีแฟล-ละชิด้านภาษาปนอยู่ด้วย แต่ก็เป็นการนำเอา แฟล-ละชิ ดังกล่าวมาทำให้เป็นแฟล-ละชิ ด้านเนื้อหาด้วย โดยนำภาษานั้นมาเล่นแง่อย่างผิด ๆ (ดูบทที่ ๒ ข้อ ๓.๔ และข้อ๓.๕) กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ เรื่องการขอพระราชทานเนื้อที่เพียงเท่าแมวคินคาย คำว่า คินคาย มีความหมายตรงข้ามกับคำว่า คายคาคี (คายทันทีที่เกิดเหตุ) (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๔๒) ซึ่งกินเนื้อที่ขนาดเท่าตัวแมว แต่ถ้าแมวคินคายเป็นอาการระบิดหรือฟาดควไปมาอย่างแรง (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๐๑) จะกินเนื้อที่มากกว่าขนาดของตัวแมว ซึ่งไพโรจน์ อยู่มณเฑียร ตีความว่าคงกินเนื้อที่ประมาณ ๑ ตารางวา(ไพโรจน์ อยู่มณเฑียร, ๒๕๓๖ : ๕๕) ส่วน กาญจนาคพันธุ์ มิได้ระบุเนื้อที่ตายตัว แต่ประมาณว่าเนื้อที่เพียงเล็กน้อย (กาญจนาคพันธุ์, ๒๕๒๒ : ๔๔๕) แต่ศรีธัญชัยกลับนำเอาคำว่า “คินคาย” มาเล่นแง่ผิด ๆ ให้ฝ่ายคนได้เปรียบ คือ เล่นแง่เป็น “วิ่งผ่าน” โดยการเอาเชือกผูกแมวเข้าแล้วไล่ตีให้แมววิ่งผ่านไปตามที่ต่าง ๆ จนกระทั่งแมวตาย แล้วเขาสรุปว่าเนื้อที่ ที่แมววิ่งผ่าน เป็นเนื้อที่ ที่แมว

คืนตาย ในประเด็นที่ ๒ เรื่อง รับสั่งให้หาช่างเผือกงาคำมาถวายก็เช่นกัน คำว่า หว หมายถึง คั้น สืบเสาะ ใช้ควบคู่กับค้นหา สืบหา แสวงหา เสาะ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๘๕๒) ฉะนั้นการหาช่างเผือกงาคำจึงหมายถึงการค้นหาช่างเผือกที่มีงาสีดำที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ ซึ่งศรีธนญชัยคิดว่าแม้จะมีช่างธรรมดาที่มีงาสีดำอยู่บ้าง แต่ถ้าช่างเผือกที่มีงาสีดำนั้นคงจะเป็นไปไม่ได้เลย เขาจึงนำคำว่า หว มาเล่นแง่เป็น ทำ คือ กระทำ ประกอบขึ้น ผิดขึ้น สร้างขึ้น (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๕๓) แล้วนำมาถวายแทน ในประเด็นที่ ๓ เรื่อง รับสั่งให้เข้าเฝ้าพร้อมทั้งครัวเรือนก็เช่นกัน เขาพิจารณาดูแล้วเห็นว่าคงไปไม่ได้ที่จะนำเชือกผูกเข้ากับครัวเรือนแล้วลากจูงเข้าเฝ้าเหมือนเรื่องเข้าเฝ้าก่อนไก่อ เขาจึงแกล้งเล่นแง่โดยนำไม้พายป็นชิ้นบนหลังคาบ้านทำท่าเหมือนกำลังพายเรือ พร้อมกับร้องเยว ๆ บอกให้ครัวเรือนเข้าเฝ้าพร้อมกับตัวเขา เมื่อทำไม่ได้เขาอ้างว่าความผิดอยู่ที่ครัวเรือนที่ไม่ยอมเข้าเฝ้า ในประเด็นที่ ๔ เรื่อง รับสั่งให้หาต้นผ้าพร้อมทั้งใบมาถวาย ก็เป็นอีกประเด็นหนึ่งที่น่าเอาภาษามาเล่นแง่อย่างผิด ๆ คือ คำว่า ต้น หมายถึง ลำต้นของไม้ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๑๓) และคำว่า ใบ หมายถึง ส่วนของพืชที่ติดอยู่กับกิ่งหรือก้าน (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๘๕) ฉะนั้นคำว่า ต้นผ้าพร้อมทั้งใบ จึงหมายถึงต้นไม้ที่มีชื่อว่า ต้นผ้า พร้อมกับ ใบของต้นผ้า ซึ่งตามความเป็นจริงคงจะหาไม่ได้ เขาจึงเล่นแง่เป็นนำต้นฝ้ายพร้อมทั้งใบฝ้ายมาถวายแทน เพราะถือว่าส่วนประกอบของฝ้ายสามารถนำมาทอให้เป็นผ้าได้, ในประเด็นที่ ๕ ตามกฎมนเทียรบาลของจีน ผู้เข้าเฝ้าทุกคนจะต้องหมอบหน้ากับพื้น ห้ามเงยหน้าขึ้นมอง มิเช่นนั้นจะถูกลงโทษประหารชีวิต ศรีธนญชัยจึงนำมาเล่นแง่ว่าเขามิได้มอง แต่เขาเงยหน้าขึ้นเพื่อแสดงวิธีรับประทานผักนึ่งไ้คราวให้พระเจ้ากรุงจีนทอดพระเนตรต่างหาก ส่วนในประเด็นสุดท้ายที่ผู้อื่นเล่นบทเป็น ไก่ตัวเมีย โผล่ขึ้นจากน้ำและร้องกะตึก ๆ พร้อมกับชูไข่ในมือให้ปรากฏ แต่ศรีธนญชัยนำมาเล่นแง่เป็น ไก่ตัวผู้ จึงโผล่ขึ้นจากน้ำ ร้องกะตึก ๆ ไม่มีไข่ปรากฏในมือ และไล่ปล้ำไก่ตัวเมีย

ประเด็นเรื่อง **ขุนกัณนายวิเสทเข้าเฝ้า** [ข้อ ๒.๒ (๑๑)] **การเข้าเฝ้าโดยโผล่กันมาก่อนตัว** [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๑ (๘)] และ **หลอกให้ท้าวเจษฎาเสวยจีรัง** [ข้อ ๒.๔(๖)]

ใน ๓ ประเด็นนี้ ถือว่าเป็น **เฟล-อะชี** ด้านเนื้อหา เรื่อง การเปรียบเทียบผัดแ่งและเล่นแง่อย่าง ผิด ๆ กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ ท้าวเจษฎาทรงกระทำในสิ่งที่ผิดหลักเหตุผล คือ แทนที่จะปลดนายวิเสทออกจาก ตำแหน่งหน้าที่ เพราะทำงานบกพร่อง แต่กลับปลดออกเพราะ **ใช้มือล้างกันให้พระองค์** ซึ่งโดยความเป็นจริงนายวิเสทจะต้องใช้มือล้างกันของตนเองเป็นประจำวัน

อยู่แล้ว แต่ครั้งใช้มือข้างเดียวกันนั้นล้างกันให้เข้าเนื้อหัวเพียงครั้งเดียวกลับถูกลบออกจาก
ตำแหน่ง ศรีธนญชัยจึงนำการกระทำดังกล่าวของพระองค์มาเล่นแฉและสอกกลับ (personal
attack) โดยทูลกันของนายวิเสทเข้าเฝ้าเพื่อแสดงให้เห็นว่ากันของนายวิเสทมีคุณค่าเหนือกว่า
กันของท้าวเจษฎา เขาจึงยอมให้มีตำแหน่งที่ตั้งอยู่เหนือศีรษะของเขาได้ ในที่สุดท้าวเจษฎายอม
รับนายวิเสทกลับเข้าสู่ตำแหน่งดั้งเดิม ส่วนในประเด็นที่ ๒ เรื่อง เข้าเฝ้าโดยโผล่กันมาก่อนตัวก็
เช่นเดียวกัน คือ ตามความหมายจริง ๆ มิใช่ว่าท้าวเจษฎาไม่ต้องการเห็น เฉพาะส่วนที่เป็นใบ
หน้าของศรีธนญชัยเท่านั้น หากแต่หมายถึงไม่อยากพบเห็นอีกต่อไป (ทั้งหน้าและตัว) แต่ศรี-
ธนญชัยนำไปเล่นแฉอย่างผิด ๆ ว่าเมื่อไม่ต้องการเห็นหน้า ก็เข้าเฝ้าโดยการโผล่กันมาให้เห็น
แทน ส่วนในประเด็นสุดท้าย พงจะอนุโลมเข้าเป็นการสอกกลับได้เช่นกัน คือเป็นการสอกกลับ
ต่อท้าวเจษฎาที่ทรงหลอกให้เขากินแกงแรงก่อน เขาจึงสอกกลับโดยหลอกให้พระองค์เสวยขี้
แรงเป็นการตอบแทน

ประเด็นเรื่อง ถูกลงฎมิให้หลอกท้าวเจษฎาเสด็จลงสระน้ำ [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๒(๑)] และ
ถูกลงฎมิให้หลอกเอาทรัพย์สมบัติของหลวงออกจากท้องพระคลัง [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย (๒)]

ทั้ง ๒ ประเด็นนี้ใช้มุขตลกแบบเดียวกัน คือการสอกกลับคำพูด(attack of words) ตาม
เนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๕.๕ และการเล่นแฉอย่างผิด ๆ ตามข้อ ๓.๕ กล่าวคือ ในประเด็นแรก
นำเอาคำพูดที่ว่าหลอกให้เสด็จลงสระน้ำมาเล่นแฉเสียใหม่ว่าไม่สามารถทำได้ ถ้าพอจะทำได้ก็
เพียงหลอกให้เสด็จขึ้นจากสระเท่านั้น จึงทำให้ท้าวเจษฎาทรงหลงกลเสด็จลงสระน้ำเพื่อที่จะ
ให้ศรีธนญชัยหลอกให้เสด็จขึ้นจากสระน้ำ ส่วนในประเด็นที่ ๒ ศรีธนญชัย ก็อ้างแบบเดียว
กันว่า การที่จะหลอกเอาทรัพย์สมบัติของหลวงออกจากท้องพระคลังนั้นไม่สามารถกระทำได้
ถ้ากระทำได้ก็แค่เพียงการหลอกเอาทรัพย์สมบัติของราษฎรเท่านั้น แต่การที่ไปหลอกเอาทรัพย์
สมบัติของราษฎรได้ จะต้องขอเครื่องแต่งตัวที่เป็นผ้ายกสำหรับขุนนางผู้ใหญ่หนึ่งสำหรับเพื่อที่
จะให้ชาวบ้านเชื่อถือจึงจะสามารถหลอกได้สะดวก ท้าวเจษฎาทรงหลงกลไม่ทันเฉลียวพระทัย
คิด ก็ทรงขอมอบผ้ายกให้ไป จึงเป็นการเสียรู้แก่ศรีธนญชัยอีกตามเคย

ประเด็นเรื่อง เปื้อนเชือกผูกคอตบจากให้บิดมาทางซ้ายมือ [ข้อ ๒.๓(๑๓)], หลอกตีหัว
สมภาร [ข้อ ๒.๓(๑๔)], การนำเชิงกรานมาอ้างว่าเป็น “คันทไฟ” [ข้อ ๒.๕(๓)] และ แกล้ง
ฟ้องหญิงชราในข้อหาว่าเป็น “คันทม” [ข้อ ๒.๓(๓)]

ทั้ง ๔ ประเด็นนี้ พอจะจัดว่าเป็น *แฟล-ละซี* ด้านเนื้อหา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๓.๕ กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ เรื่องการเปลี่ยนเชือกผูกคับจากที่ผู้อื่นผูกบิดไว้ทางขวามือให้เป็นบิดมาทางซ้ายมือ เพื่อที่จะอ้างว่าเป็นผลงานของตนเอง ถือว่าเป็นการเลือกเล่นแง่อย่างผิด ๆ (เล่นแง่เป็นการกระทำ) โดยเลือกแง่ที่ฝ่ายตนได้เปรียบ, ในประเด็นที่ ๒ เรื่องหลอกตีหัวสมภารก็จัดเข้าเป็นการเล่นแง่อย่างผิด ๆ เป็นการกระทำแบบเดียวกับประเด็นแรก คือ โดยเจตนาที่แท้จริงเขาต้องการจะตีหัวสมภาร แต่แกล้งเล่นแง่ว่าตีแมลงวันทีเกาะอยู่บนหัวสมภาร, ในประเด็นที่ ๓ เรื่อง การไปเอา *เชิงกราน* มาอ้างว่าเป็น *คันทไฟ* ตามความต้องการของหลวงนายศรี คำว่า *คันทไฟ* หมายถึง *คนที่จุดไฟเผาบ้าน* แต่ศรีธนญชัยนำมาเล่นแง่โดยนำ *เชิงกราน* คือ *ที่ก่อไฟ* มาให้แทน แล้วอ้างว่าเป็น *คันทไฟ* ส่วนในประเด็นสุดท้าย เรื่อง แกล้งทำนาโดยหว่านด้วยแกลบและถูกลมพัดจนปลิวหมด จึงนำมาเล่นแง่ปรับค่าสินไหมทดแทนจากหญิงชราที่กำลังเป็นลม โดยอ้างว่านางเป็น *คันทลม* ซึ่งเป็นคันทเหตุให้นาแกลบของเขาได้รับความเสียหาย

ประเด็นเรื่อง *รับทำพนันแข่งขันคอบปริศนาธรรมะกับปราชญ์ชาวศรีลังกา* [ข้อ ๒.๒(๑)]
และ *รับทำพนันแข่งขันวาครูปกับชาวต่างชาติ* [ข้อ ๒.๒(๘)]

จากท้องเรื่องของประเด็นที่ ๑ มีว่า ปราชญ์ชาวศรีลังกาสร้างปริศนาธรรมโดยการยกมือข้างขวาขึ้น แล้วชี้นิ้วขึ้นข้างบนเพียงนิ้วเดียว เพื่อต้องการจะสร้างปริศนาธรรมว่า พระพุทธเจ้ามี ๕ พระองค์ เสด็จมาโปรดแล้ว ๔ พระองค์ คงเหลือเพียงพระองค์เดียว แต่ศรีธนญชัยไม่เข้าใจความหมายนี้ เขาใช้ปฏิภาณไหวพริบโดยนำเอาการกระทำนั้นมาเลียนแบบ - สอกกลับกระทำคอบ - เล่นแง่อย่างผิด ๆ โดยการยกมือข้างขวาขึ้นเช่นกัน แล้วลดลงเหลือ ๔ นิ้ว คงชี้นิ้วขึ้นข้างบนเพียงนิ้วเดียว ทำให้ปราชญ์ชาวศรีลังกาเข้าใจผิดคิดว่าศรีธนญชัยแก้ปริศนาธรรมได้ จึงยอมแพ้กลับไป ส่วนในประเด็นที่ ๒ เรื่องรับทำพนันแข่งขันวาครูปกับชาวต่างชาติ เขาก็ใช้วิธีการเลียนแบบ - สอกกลับ - เล่นแง่อย่างผิด ๆ เช่นเดียวกัน คือเมื่อชาวต่างชาติกระโดดขึ้นใช้มือตะปบข้างฝ่าผนังเพียงครั้งเดียว แต่สามารถเขียนรูปราชสีห์ได้ ๑ ตัว (ศรีธนญชัยเห็นว่าเป็นการชี้โง่ง) เขาจึงกระทำคอบ (ชี้โง่งคอบ) โดยการเอานิ้วมือทั้ง ๕ จุ่มลงในขวดหมึกจีน แล้วกระโดดขึ้นตะปบข้างฝ่าผนังเพียงครั้งเดียว ก็สามารถเขียนรูปสัตว์ซึ่งมีลักษณะคล้ายงูได้ถึง ๕ ตัว เขาจึงถือว่าเป็นฝ่ายชนะ

๓.๓ การใช้ปฏิภาณไหวพริบที่ประยุกต์เข้าเป็น แฟล-ละซี ด้านภาษา มีดังนี้

การใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยที่ประยุกต์เข้าเป็น แฟล-ละซี ด้านภาษาส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับ “การบิดวาที” จากถ้อยคำสำนวนแทบทั้งสิ้น ฉะนั้นก่อนที่จะทำการวิเคราะห์ แฟล-ละซี ด้านนี้ ควรจะได้ปูพื้นโดยการอธิบายความหมายของคำว่า “ถ้อยคำสำนวน” หรือ “สำนวน” ก่อน

โดยปกติของมนุษย์ทุกชาติทุกภาษา จะใช้ภาษาโดยแบ่งออกเป็น ๒ ระดับเสมอ คือ ภาษาระดับธรรมดา ที่สื่อความหมายกันแบบตรงไปตรงมา กับภาษาอีกระดับหนึ่งที่สื่อออกมาแล้ว มีการซ่อนความนัยไว้หลายแง่มุม ไม่ตรงไปตรงมาแบบภาษาธรรมดา ผู้ที่จะเข้าใจได้จะต้องมีความรู้และประสบการณ์ด้านภาษาในระดับที่ตีพอสมควร เราเรียกภาษาระดับนี้ว่า “ถ้อยคำสำนวน” หรือ “สำนวน” (คณีย์ เมธิตานนท์, ๒๕๔๑ : คำนำ) ถ้าถือตามพจนานุกรมฯ ทั้งฉบับปี พ.ศ. ๒๔๕๓ และ ฉบับปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้อธิบายความหมายของสำนวนไว้ตรงกันค่อนข้างว่า หมายถึง “...ถ้อยคำที่ไม่ถูกไวยากรณ์ แต่รับใช้เป็นภาษาที่ถูกต้อง...” (พจนานุกรม ฯ, ๒๔๕๓ : ๕๐๘, พจนานุกรม ฯ, ๒๕๒๕ : ๘๐๕) ส่วน “กาญจนาคพันธุ์” อธิบายความหมายไว้ในหนังสือสำนวนไทย (กาญจนาคพันธุ์, ๒๕๒๒ : ๑) ว่า

คำพูดของมนุษย์เราไม่ว่าชาติใดภาษาใด แยกออกได้กว้าง ๆ เป็นสองอย่าง อย่างหนึ่งพูดตรงไปตรงมาตามภาษาธรรมดา พอพูดออกมาก็เข้าใจกันได้ทันที อีกอย่างหนึ่งพูดเป็นชั้นเชิงไม่ตรงไปตรงมาแต่ให้มีความหมายในคำพูดนั้น ๆ คนฟังอาจเข้าใจความหมายทันทีถ้าคำพูดนั้นใช้กันแพร่หลายทั่วไปจนอยู่ตัวแล้ว แต่ถ้าไม่แพร่หลายคนฟังก็ไม่อาจเข้าใจได้ทันที ต้องคิดจึงเข้าใจ หรือบางทีคิดแล้วเข้าใจไปอย่างอื่นก็ได้ หรือไม่เข้าใจเอาเลยก็ได้ คำพูดเป็นชั้นเป็นเชิงนี้ เราเรียกกันว่า “สำนวน” คือ คำพูดที่เป็นสำนวน อย่างชาวบ้านเขาเรียกกันว่า “พูดสำบัดสำนวน”

ด้วยเหตุที่ถ้อยคำสำนวนหรือสำบัดสำนวนหนึ่ง ๆ อาจตีความหมายได้หลายนัยหรือมีความหมายกำกวม (ambiguous or vagueness - ดู บทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ ข้อย่อย ๔.๑.๑) ศรีธนญชัยจึงมักเลือกตีความให้เข้ากับความประสงค์ของตน แล้วอ้างแบบข้าง ๆ คู ๆ ว่า คนทำตามคำกล่าวนั้นอย่างเคร่งครัด มีบ่อยครั้งที่เขาแก้งตีความแบบ “เดรตรง” ชนิดที่เดินชนคันดาลก็ไม่

ขอมหลัก ต้องปีนขึ้นไปห้อยต่อง่างอยู่บนปลายตาล จนสร้างความเคียดรื้อนให้แก่ผู้อื่นทั่วไป
หมด (ดู โสภนัทศ เทเวศร์, ๒๕๑๖๓ : ๕๓-๓๕๕)

อันที่จริงถ้าจะหยิบยกเอาการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยทั้ง ๖๓ ประเด็น มา
พิจารณาให้ถี่ถ้วน จะเห็นได้ว่ามีส่วนเหลือม ๆ อยู่กับแผล-ละชะด้านภาษา โดยหยิบฉวยเอาช่อง
โหว่หรือความไม่รัดกุมของภาษามาใช้ถึง ๓๓ ประเด็น หรือคิดเป็นร้อยละ ๕๒.๓๘ หรือเกิน
กว่ากึ่งหนึ่งของการใช้ปฏิภาณไหวพริบทั้งหมด ซึ่งพอจะแจกแจงได้ดังนี้ ๑. ออบน้ำให้น้อง
โดย “ล้างนอกล้างใน” ให้สะอาด ๒. ขาขนมให้ได้เหมือน “เทน้ำเทท่า” ๓. ตอนทำหมาก
หกได้รับคำสั่งว่า “จะมีอะไรคิดมาบ้างก็เก็บกวาดมาให้หมด” ๔. ได้รับคำสั่งให้ไปสืบหา “คัน
ไฟ” ๕. ให้เอาวัวผูกไว้ “บนที่สูง” ๖. หลอกท้าวเจษฎาให้เสด็จไปทอศพระเนตร “เรือน
ทอง” ๗. นำตัวหญิงชราฟ้องศาลในความผิดฐานเป็น “คั่นลม” ๘. หาสินสอดแต่งเมียด้วย
“เงินร้อยหาบและทองพันชั่ง” ๙. กระโดดน้ำหนีโดยอ้างเนื้อหาในเพลงที่ว่า “คุณพระศรี...
ท่านจงกระโดดน้ำไป ขอให้ท่านจงไปดี” ๑๐. หลอกให้เจ้าหนือหัวคมกลืน “ดอกหี” (ดอก
บุหงา) ๑๑. เมื่อมีรับสั่งว่าไปให้พันอ้อมมาให้เห็นหน้า ก็หาวิธีเข้าเฝ้าโดย “โผล่ก้นมาก่อนตัว”
(โผล่ก้นก่อนโผล่หน้า) ๑๒. ขอพระราชทานเนื้อที่ “เพียงเท่าแมวคั่นตาย” ๑๓. หลอก
นายสำเภาจีนให้ถูกน้ำท่วมตายโดยการร้องเสียงคัง ๆ ว่า “ฉันทไม่เป็น ฉันทไม่เป็น” ๑๔. หลอก
เอาบ่าวไพร่ของเพื่อนบ้านมาทำ “เสาคอม่อ” ๑๕. หลอกเอาบุตรสาวผู้อื่นมา “ทำลูก”(ทำให้
ได้ลูก) ๑๖. หลอกให้ผู้อื่นเลี้ยงบุตรสาวของตนโดยใช้คำกำกวมให้เข้าใจผิดว่า ลูกสาวของ
ตนยัง “เป็นเสมือนเด็กทารกที่ไร้เดียงสา” ๑๗. “การจัดหาช่างเผือกงาคำ” มาถวาย ๑๘. “การ
เข้าเฝ้าก่อนไก่” ๑๙. “การเข้าเฝ้าพร้อมทั้งครัวเรือน” ๒๐. ทำพนันชาวลาวเรื่อง “ข้ามน้ำ”
๒๑. หลอกให้ท้าวเจษฎาได้เมืองคืนด้วย “เงินสี่บาท” (สี่บาท) ๒๒. ทำนายว่าพระมเหสีจะ
เสด็จสวรรคต “ภายใน ๗ วัน” ๒๓. การจัดหา “คั่นผ้าพร้อมทั้งใบ” มาถวาย ๒๔. การชี้ให้
เห็นความแตกต่างระหว่าง “การเก็บพริก” กับ “การเด็ดพริก” ๒๕. ทรงรับสั่งให้หา “ปากง่าม”
มาถวาย ๒๖. ทำพนันเรื่องรับประทาน “กล้วยทั้งใบ” ๒๗. ถูกชวนให้ไปรับประทาน
“อาหารตามใจชอบ” ๒๘. แก้แค้นโดยชวนนายค่านมา “กินข้าวกับหมู” ๒๙. “ทำขนมขี้หมูขี้
หมา” ให้สมภารฉัน ๓๐. การอ้างว่าไป “บอกหนังสือสั่งมราช” ๓๑. บอกสามเณรให้ส่งขึ้น
ฝั่ง “ที่ตรงไหนก็ได้” ๓๒. สัญญาว่าจะใช้หนี้คืน “ในเวลาสองเดือน” ๓๓. ทำพนันกับนาย
เวรว่า “ข้างใน” แดงโมลีขาวหรือดำ

จากเนื้อหาทั้ง ๓๓ ประเด็นนี้ได้ชี้ให้เห็นตรรกะตามแบบฉบับของศรีธรรมาโศภิตได้ชัดเจนยิ่งขึ้นว่า ส่วนใหญ่จะเป็นการหยิบยกเอาข้องโหว่หรือความไม่รัดกุมทางภาษา หรือถ้อยคำลำนวนมาบิดพลิ้วให้ตนเองเป็นฝ่ายได้เปรียบทั้งสิ้น แต่ถ้าจะหยิบยกเอาแฟล-ละชิเหล่านี้มาวิเคราะห์โดยเจาะจงที่แฟล-ละชิด้านภาษาโดยเฉพาะจะได้ดังนี้

ประเด็นเรื่อง **ฆ่าน้องตายด้วยความอิจฉาที่ผู้อื่นรักน้องมากกว่าตน** [ข้อ ๒.๔(๑)]

ตามท้องเรื่องชี้ให้เห็นว่าการที่ศรีธรรมาโศภิตต้องทำเช่นนี้ก็เพราะต้องการแก้แค้นที่แม่ค้าขายขนมรักน้องมากกว่าตน และตัวน้องเองก็กลายเป็นภาระให้ตนต้องดูแลเลี้ยงดูในขณะที่พ่อแม่ออกไปทำมา ฉะนั้นเมื่อแม่ตั้งว่า “เลี้ยงน้องให้ดี จัดการอาบนำ ด้านนอก-ด้านใน ให้เรียบร้อย” ซึ่งหมายถึงว่า อาบนำให้สะอาดเรียบร้อย แต่ศรีธรรมาโศภิตกลับนำเอาสำนวนนี้มาแก้ถึงตีความเพื่อการแก้แค้น โดยจัดการ “ด้านนอก” (ตรงข้ามกับใน, ไม่ใช่ใน) (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๒๔) คือ ชำระล้างส่วนที่เป็นร่างกายภายนอกให้สะอาด และ “ด้านใน” (ตรงข้ามกับนอก, ไม่ใช่ใน) (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๕๐) คือ ผ่าท้อง แล้วนำเอาอวัยวะภายในมาชำระล้าง (ตามท้องเรื่องระบุว่าในตอนนั้นศรีธรรมาโศภิตมีอายุได้เพียง ๕ ขวบเท่านั้น นี่ย่อมเป็นการแสดงว่าเขารู้จักเล่นแวงมาแต่เยาว์แล้ว) ฉะนั้นการนำเอาสำนวนดังกล่าวมาตีความตามนัยนี้ ถือว่าเป็นแฟล-ละชิ ด้านภาษา และเขายังนำเอา แฟล-ละชิ ด้านจิตวิทยา เรื่อง การใช้อำนาจเข้าข่ม มาประกอบ (ดู บทที่ ๒ ข้อ ๕.๗) คือ ศรีธรรมาโศภิตถือว่าตนมีอำนาจเหนือกว่าน้อง เพราะเป็นพี่ ตัวโตกว่า และยังได้รับมอบอำนาจจากพ่อแม่ให้ดูแลน้องอีกด้วย

ประเด็นเรื่อง **การเอาขนมแม่ค้าไปเทน้ำเพื่อแก้แค้นที่รักน้องมากกว่าตน** [ข้อ ๒.๔ (๒)]

ตามท้องเรื่องมีว่าแม่ค้าสั่งให้ศรีธรรมาโศภิตไปขายขนมและอวยพรว่าให้ขายดีเหมือน “หน้าเทท่า” คำว่า หน้า เป็นภาษาปาก หมายถึง คล่อง รวดเร็ว มักใช้ประกอบคำว่า ขาย เป็นขายดีอย่างหน้าเทท่า (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๐๒) และมีคำประกอบอื่น ๆ คือ คำว่า ท่า - ฝั่งน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๕๐) และคำว่า น้ำท่า - น้ำในแม่น้ำลำคลอง (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๓๗) ซึ่งตามความหมายของแม่ค้าในที่นี้ หมายถึงให้ศรีธรรมาโศภิตขายคล่องและขายขนมหมดอย่างรวดเร็ว แต่ศรีธรรมาโศภิตกลับนำสำนวนดังกล่าวมาบิดพลิ้วโดยนำขนมไปเททิ้งที่ท่าน้ำจนหมดสิ้น

ประเด็นเรื่อง การทำขนมจีบหมูให้สมภารฉัน [ข้อ ๒.๓ (๑๕)], ถูกนายค่านเชิญให้ไปรับประทานอาหารตามใจชอบ [ข้อ ๒.๖(๑)] และ แก่แก่นนายค่านโดยเชิญให้มากินข้าวกับหมู [ข้อ ๒.๔ (๗)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้ จัดว่าเป็น **แฟล-อะซี** ด้านภาษา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้คำกำกวม และ ข้อ ๔.๒ เรื่อง การใช้ประโยคกำกวม กล่าวคือ ในประเด็นแรกจะต้องเข้าใจปริบทก่อนว่าขณะนั้นศรีธนญชัยบวชเข้าเป็นพระลูกวัดของสมภาร และมีความสัมพันธ์ในเชิงบวกต่อกัน ศรีธนญชัยจึงแกล้งทำเป็นแสดคนน้ำใจไมตรีที่จะอวดฝีมือของคน โดยการทำขนมให้สมภารฉัน สมภารจึงบอกว่า “จะทำ **ขนมจีบหมู** อะไรก็ได้” ซึ่งสมภารหมายถึง “**ขนมอะไรก็ได้ ไม่สำคัญ ขอเพียงมีน้ำใจทำให้นั่นก็พอ**” แต่ศรีธนญชัยแกล้งนำเอาคำพูดนั้นมาตีความแบบตรงตรงโดยทำขนมแล้วผสมจีบหมูลงไปด้วย จึงทำให้สมภารโกรธมากถึงขั้นไล่พระศรีธนญชัยให้สึกกลางพรรษา ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษที่รุนแรงมากที่สุดทีเดียว ส่วนในประเด็นที่ ๒ เรื่อง “**อาหารตามใจชอบ**” ก็เช่นกัน ไม่ว่าในสมัยนั้นหรือในสมัยนี้คงจะไม่มีรายการอาหารที่มีชื่อเรียกกันว่า “**อาหารตามใจชอบ**” หากแต่คงจะเป็น “**เมนู**” ที่ตั้งชื่อกันขึ้นเอง แต่เมื่อตั้งชื่อขึ้นแล้ว ก็ก่อให้เกิดความคลุมเคลือ คือ เกิดปัญหาว่า **ตามใจชอบ**ของฝ่ายใด ? ระหว่างฝ่ายเจ้าภาพกับแขกผู้รับเชิญ แต่ในที่นี้คงจะเป็นตามใจชอบของฝ่ายเจ้าภาพ เพราะแขกผู้รับเชิญคงจะไม่เสียมารยาทถึงขั้นกำหนดรายการอาหารเอง และยังก่อให้เกิดปัญหาต้องตีความกันอีกต่อไปว่า **ปรุงอย่างไร ผสมด้วยอะไร** จึงจะเรียกว่า**ตามใจชอบ**? ฉะนั้นนายค่านแกล้งทำเป็นตรงบ้างโดยแกล้งปรุงอาหารผสมเมื่ครวดเมื่คทรายลงไป เมื่อเสิร์ฟเช่นนี้แล้ว ศรีธนญชัยก็ต้องรักษาศักดิ์ศรีโดยการฝืนทนรับประทานอย่างพะอืดพะอม และรู้สึกแค้นเคืองนายค่านเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้นเมื่อสบช่องโอกาสเขาจึงหาทางแก้แค้นโดยเชิญนายค่าน **มากินข้าวกับหมู** เป็นการเลี้ยงตอบแทน คำว่า **กินข้าวกับหมู** ซึ่งคำว่า **กับ** เป็นคำกำกวม คือ อาจจะหมายถึง **กับข้าว** (ของที่กินกับข้าว) (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๘๒) หรืออาจจะหมายถึงคำเชื่อม-คำหรือเชื่อมข้อความเข้าด้วยกัน มีความหมายว่า **รวมกัน** หรือ **เกี่ยวข้องกัน** (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๘๒) จึงทำให้นายค่านเข้าใจว่าได้รับเชิญให้ไปรับประทานอาหาร โดยมีแกงเนื้อหมูเป็นกับข้าว แต่ศรีธนญชัยหมายถึงเชิญให้ไปรับประทานอาหาร **รวมกับ** หมู คือ กินอาหารในรางเคียงร่วมกับหมูนั่นเอง จากการถูกกระทำตอบในครั้งนี้นำให้นายค่านรู้สึกเจ็บเค็ย ไม่กล้าตอบแยะกับศรีธนญชัยอีกต่อไป

ประเด็นเรื่อง หลอกให้เสด็จทอดพระเนตรเรือนทอง [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑(๑)], อ้างว่าไม่สามารถเข้าเฝ้าได้เพราะต้องไปบอกหนังสือสังฆราช [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑ (๔)] และทำนายว่าพระมเหสีจะเสด็จสวรรคตภายใน ๗ วัน [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑ (๗)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้จัดว่าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านภาษา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้คำกำกวม และข้อ ๔.๒ เรื่อง การใช้ประโยคกำกวม กล่าวคือ ในประเด็นแรกมีข้อเท็จจริงอยู่ว่าศรีธนญชัยหายหน้าหายตาไปหลายวัน ไม่ยอมเข้าเฝ้าฯ ครั้นที่วเจษฎาทรงซักถาม เขาพูดว่าที่เข้าเฝ้าไม่ได้เพราะติดธุระสำคัญ คือ ต้องไปควบคุมการก่อสร้าง เรือนทอง ซึ่งตามความเข้าใจของคนทั่วไปคำว่า เรือน หมายถึง สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัย (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๖๕๑) ส่วนคำว่า ทอง หมายถึง สิ่งที่เรียกชื่อเต็มว่า ทองคำ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๗๕) ฉะนั้น คำว่า เรือนทอง จึงหมายถึง สิ่งปลูกสร้างสำหรับเป็นที่อยู่อาศัยที่ทำด้วยทองคำ แต่ศรีธนญชัยแกล้งบิดวาทีเป็นว่าเขามิได้กราบทูลเท็จ เพราะเขาไม่เคยกราบทูลว่าเป็นเรือนทองคำ เขากราบทูลเพียงว่าเป็น เรือนทอง ซึ่งหมายถึงเรือนที่สร้างด้วยไม้ทองเหลืองหรือปาริชาติเท่านั้นเอง (ชื่อต้นไม้ตระกูลหนึ่ง ในวงศ์ Leguminosae มีหลายชนิด คือ ทองเหลืองใบมน, ทองเหลืองลาย, ทองเหลืองน้ำหรือทองโหลง (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๕๒๗, ๘๓๒) ส่วนในประเด็นที่ ๒ ที่ว่า เขาเข้าเฝ้าไม่ได้เพราะต้องไป บอก หนังสือสังฆราช ซึ่งคำว่า บอก ในสมัยก่อนใช้ในความหมายเดียวกับ สอน กล่าวคือ บอก หมายถึง พูดให้รู้ เล่าให้ฟัง (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๔๖๐) ส่วนคำว่า สอน หมายถึง บอกวิชาความรู้ให้ แสดงให้เห็นโดยวิธีบอก (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๗๘๔) ฉะนั้นที่เขาอ้างว่าต้องไปบอกหนังสือสังฆราชก็ชวนให้เข้าใจว่าไปสอนหนังสือสังฆราช ซึ่งโดยปกติแล้วสังฆราชถือว่าเป็นผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญเหนือกว่าผู้ใดอยู่แล้ว โดยไม่มีใครต้องสอนอีก แต่ครั้งเมื่อมีการสอบสวนเข้าจริงๆ เขาแกล้งบิดวาทีเป็นว่าเขาหมายถึงไปบอกพระสังฆราชว่าทำหนังสือคดหล่นระหว่างทางเท่านั้นเอง ส่วนในประเด็นที่ ๓ ที่เขาแกล้งทำนายว่าพระมเหสีจะเสด็จสวรรคตภายใน ๗ วัน ซึ่งตามความเข้าใจของคนทั่วไปน่าจะหมายความว่าต้องเสด็จสวรรคตภายในเวลาไม่เกิน ๗ วัน นับตั้งแต่วันที่เขากำทำนาย แต่เขาแก้ตัวว่า จะต้องเสด็จสวรรคตภายในวันหนึ่งวันใดใน ๗ วัน นับตั้งแต่วันอาทิตย์ถึงวันเสาร์ โดยมีใ้ระบุว่าในรอบสัปดาห์ใด

ประเด็นเรื่อง ให้ส่งขึ้นฝั่งที่ตรงไหนก็ได้ [ข้อ ๒.๖ (๒)], ใช้หมื่นคืนเมื่อครบ ๒ เดือน [ข้อ ๒.๖(๓)] และ ทำพันทันกันว่า “ข้างใน” แดงโมเป็นสีอะไร [ข้อ ๒.๖(๔)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้พอจะจัดเข้าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านภาษา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้คำกำกวม และ ข้อ ๔.๒ เรื่อง การใช้ประโยคกำกวม และยังมี **แฟล-ละซี** ด้านเนื้อหา ตามข้อ ๓.๕ เรื่อง การเล่นแง่อย่างผิด ๆ และ **แฟล-ละซี** ด้านจิตวิทยา (การทิ้งเหตุผล) ตามข้อ ๕.๕ เรื่อง การสอกลกลับคำพูด (attack of words) ปนอยู่ด้วยกัน กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ ความหมายของข้อความที่ว่า “ให้ส่งขึ้นฝั่งที่ตรงไหนก็ได้” ถือว่าเป็นการใช้ภาษาบกพร่องตรงที่ระบุความหมายไม่ชัดเจน ทำให้ผู้กรณินำไปสอกลกลับและเล่นแง่เลือกส่งตามสถานที่ตามใจชอบของเขา ส่วนในประเด็นที่ ๒ เรื่อง “ใช้เงินคืนเมื่อครบ ๒ เดือน” ก็เช่นเดียวกัน แม้คนทั่วไปจะเข้าใจความหมายว่าอย่างไร แต่คนแบบศรีธนญชัยสามารถที่จะนำไปสอกลกลับและเล่นแง่อย่างผิด ๆ เป็น “เมื่อเดือนขึ้นครบ ๒ ดวง” ส่วนในประเด็นที่ ๓ ก็ทำนองเดียวกัน ที่ทำพินันกันว่า “ข้างในแดงโมเป็นสีอะไร ?” คำว่า **ข้างใน** มีความได้มากกว่า ๑ ความหมาย จึงทำให้แต่ละฝ่ายนำมาตีความและเลือกเล่นในแง่ที่ตนได้เปรียบ แล้วนำไปสอกลกลับฝ่ายตรงข้ามอีกทีหนึ่ง การแก้ไขเหตุการณ์ครั้งนี้ น่าจะตกลงกันให้ชัดเจนก่อนว่า **ข้างใน** หมายถึง ส่วนที่เป็นเนื้อแดงโมสำหรับรับประทาน หรือ ส่วนที่เป็นเมล็ดแดงโม หรือ ส่วนที่อยู่ภายในเมล็ดแดงโมอีกชั้นหนึ่ง

ประเด็นเรื่อง **ขอลูกสาวผู้อื่นมาทำลูก** [ข้อ ๒.๓(๑๐)], **ขอข้าทาสผู้อื่นมาทำเสาคอม่อ** [ข้อ ๒.๓(๘)] และ **หลอกให้ผู้อื่นเลี้ยงลูกสาวในวัยทารกแทน** [ข้อ ๒.๓(๑๑)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้ จัดเป็น **แฟล-ละซี** ด้านภาษา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้คำกำกวม และข้อ ๔.๒ เรื่อง การใช้ประโยคกำกวม กล่าวคือ ในประเด็นที่ ๑ ปัญหาอยู่ที่คำว่า **ทำลูก** ซึ่งอาจจะตีความได้ ๒ แบบ ทำเป็นเสมือนลูก, แสร้งแสดคนเป็นลูก (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๕๓) หรืออีกความหมายหนึ่ง **เอามากระทำให้มีลูก** ก็คือเอามาทำเมียนั่นเอง ส่วนประเด็นที่ ๒ เรื่องขอข้าทาสบริวารของผู้อื่นมา **ทำเสาคอม่อ** ก็เช่นกัน คำว่า **ทำ** ในที่นี้อาจหมายถึง **การประกอบกิจการ** คือมาช่วยสร้างเสาคอม่อ (พจนานุกรม ๑, ๒๕๒๕ : ๓๕๓) หรืออีกความหมายหนึ่ง **เอามาทำเป็นเสมือนเสาคอม่อ** ก็ได้ ส่วนในประเด็นที่ ๓ เรื่องลวงผู้อื่นให้เลี้ยงลูกสาวแทน กรณีนี้ศรีธนญชัยเลือกใช้ประโยคกำกวม คือเที่ยวปล่อยข่าวว่า **ลูกสาวคนสวยของใครยังไร้เคียงสาเป็นเสมือนเด็กทารก** ถ้าชายใดได้ไปจะต้องเลี้ยงดูฟูมฟักอย่างดี จึงทำให้เป็นที่เข้าใจว่าหญิงนี้ชื่อบริสุทธิ์ ไร้เคียงสา ไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมารยาใด ๆ ว่าที่เจ้าบ่าวจึงยอมเสียค่าสินสอดเพื่อขอไปทำเมีย แต่ครั้งเปิดตัวเจ้าสาวจริง ๆ

ปรากฏว่ายังคงเป็นเพียงเด็กหญิงทารกวัยเบบาะเท่านั้นเอง แต่เมื่อเล็กรู้เช่นนี้ชายนั้นก็จำเป็นต้องยอมเลี้ยงดูฟูมฟักอย่างคืดตามข้อตกลงในสัญญา

ประเด็นเรื่อง ทำพินัยรับประทาน “กล้วยทั้งใบ” [ข้อ ๒.๓(๑๒)], เอาวัวผูกเชือกชักกรอกไว้ “บนที่สูง” [ข้อ ๒.๕(๔)]

ทั้ง ๒ ประเด็นนี้ แม้จะมี แพล-ละซีค่านอื่น ๆ ปนอยู่บ้าง แต่ส่วนใหญ่จะเป็น แพล-ละซี ด้านภาษา ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้คำกำกวม และข้อ ๔.๒ เรื่องการใช้ประโยคกำกวม กล่าวคือ ในประเด็นแรก เรื่องรับประทาน กล้วยทั้งใบ คำว่า ทั้งใบ อาจจะตีความได้ว่ารับประทานกล้วยหมดทั้งผล (ใบ-ลักษณะนามสำหรับใช้เรียกผลไม้) (พจนานุกรม ฯ, ๒๕๒๕ : ๔๘๕) หรืออาจจะตีความได้ว่ารับประทานหมดรวมทั้งผลกล้วยและใบกล้วย (ใบ – ส่วนของพืชที่ติดอยู่กับกิ่งหรือก้านเป็นต้น) (พจนานุกรม ฯ, ๒๕๒๕ : ๔๘๕), ส่วนประเด็นหลัง เรื่องเอาเชือกผูกวัวชักกรอกไว้บน ที่สูง คำว่า ที่สูง คือ สถานที่ที่อยู่เหนือระดับปกติ (พจนานุกรม ฯ, ๒๕๒๕ : ๘๑๖) ซึ่งเป็นคำที่มีความหมายไม่แน่นอนว่าความสูงระดับใดจึงจะเรียกว่าสูงกว่าระดับปกติ จึงทำให้ศรีธนญชัยแกั่งผูกวัวชักกรอกโยงไว้บนปลายคันดาลจนวัวตายหมด

๓.๔ การใช้ปฏิภาณไหวพริบที่ประยุกต์เข้าเป็น แพล-ละซี ด้านจิตวิทยา หรือ แพล-ละซี เพราะการทิ้งเหตุผล มีดังนี้

ตามที่กล่าวมาทั้งหมดในข้อ ๓.๑, ๓.๒ และ ๓.๓ เป็นการวิเคราะห์ให้เห็นถึงการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิงแพล-ละซีในรูปแบบหนึ่งรูปแบบใด ทั้งโดยตรงหรือไม่ก็โดยอนุโลม แต่นอกจากนี้แล้วยังมีการใช้ปฏิภาณไหวพริบอีกส่วนหนึ่งที่ไม่สามารถประยุกต์อธิบายใน ๓ รูปแบบข้างต้น จึงขอจัดเนื้อหาส่วนที่เหลือเข้าเป็น แพล-ละซี ด้านจิตวิทยา ซึ่งโดยลักษณะของแพล-ละซี คำนี้นี้มักจะเป็นการทิ้งเหตุผลเสียเฉย ๆ หรือการเอาสิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาอ้างแทนเหตุผล บางครั้งจึงมีชื่อเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า แพล-ละซี เพราะการทิ้งเหตุผล ซึ่งมีประเด็นที่พอจะหยิบยกมาวิเคราะห์ให้เห็น ได้ดังนี้

ประเด็นเรื่อง แกั่งหลวงนายศรี โดยเดินแบบงูกินหางเพื่อให้หมากหกและไม่ยอมหยุดเก็บ [ข้อ ๒.๔ (๓)], แกั่งเก็บสิ่งปฏิภูณใส่ถ่มหมาก โดยอ้างว่าต้องทำตามคำสั่งนายอย่างเคร่งครัด [ข้อ ๒.๕ (๑)], แกั่งตะโกนเรียกหลวงนายศรีด้วยเสียงอันดังต่อหน้าพระพักตร์ เพียงเพื่อ

จะบอกว่าภรรยาใช้ให้มาตามไปรับประทานขนม [ข้อ ๒.๕ (๒)] และ แกล้งจุดไฟเผาบ้านหลวง นายศรี แล้วไปกระซิบบอกด้วยเสียงแผ่ว ๆ ทำให้ไม่เข้าใจความกัน จนไฟไหม้บ้านวอดทั้งหลัง [ข้อ ๒.๔ (๔)]

ทั้ง ๔ ประเด็นนี้ พอจะจัดเข้าเป็น แพล-ละซี ด้านจิตวิทยา หรือ การทิ้งเหตุผล ตาม บทที่ ๒ ข้อ ๕.๕ เรื่อง การสอกลลับ (personal attack), และยังประกอบด้วย แพล-ละซี ด้าน เนื้อหา ตามบทที่ ๒ ข้อ ๓.๕ เรื่อง การเล่นแง่อย่างผิด ๆ และ แพล-ละซี ด้านภาษา ตามบทที่ ๒ ข้อ ๔.๑ เรื่อง การใช้ภาษากำกวมอีกด้วย ดังจะได้วิเคราะห์ในรายละเอียดดังนี้

จะเห็นได้ว่า “หลวงนายศรี” ผู้นี้ก็คือ ลูกแม่ค้าขายขนมผู้ที่ศรัทธาบุญชั้ยเคยเคียดแค้น นันเอง หลังจากที่แม่ค้าเห็นว่าไม่สามารถที่จะปกครองศรัทธาบุญชั้ยได้อีกต่อไปแล้ว จึงนำมาให้ เป็นข้าทาสของหลวงนายศรี โดยหวังที่จะให้หลวงนายศรีกำราบศรัทธาบุญชั้ยด้วยไม้หวายเสียให้ เจ็ด จึงสร้างความแค้นให้แก่ศรัทธาบุญชั้ยเพิ่มขึ้นไปอีก ฉะนั้นเมื่อมาอยู่เพียงวันแรกเขาก็ กระทำการลงดี โดยในขณะที่เดินตามหลังเข้าเฝ้านั้น เขาแกล้งเดินคดเคี้ยวแบบงูกินหาง จน หมดากหก แต่ก็ไม่ยอมหยุดเก็บ โดยอ้างว่าหน้าที่ของข้าทาสย่อมต้องเดินตามหลังเจ้านายให้ทัน สำคัญกว่าที่จะหยุดเก็บหมากซึ่งเป็นของเด็ก ๆ น้อย ๆ (อันนี้ถือว่าเป็นการแกล้งสอกลลับหลวง นายศรีผู้เป็นเจ้านาย ผู้ที่จ้องที่จะลงโทษตน) เมื่อหลวงนายศรีได้ยินข้อแก้ตัวก็เห็นว่าพอจะรับฟัง ขึ้น จึงละเว้นโทษให้ และสั่งว่าคราวต่อไป ถ้าหมากหกอีก ก็ให้รีบเก็บกวาด “จะคิดอะไรมา บ้างก็ช่าง” และต้องรีบเดินตามให้ทัน เมื่อหลวงนายศรีชี้โพรงให้เช่นนี้ คราวหลังเขาจึงแกล้ง ทำหมากหกในกองสิ่งปฏิกูล (บางสำนวนว่า กองขี้หมา) เขาจึงรีบกวาดหมากกับสิ่งปฏิกูลเหล่านั้นปน ๆ เข้าไป โดยอ้างว่าเพื่อที่จะตามหลังนายให้ทันตามคำสั่ง (ถือว่าเป็นการสอกลลับคำพูด ของหลวงนายศรีที่เปิดช่องให้ และยังอาศัยช่องโหว่ด้านภาษาที่หลวงนายศรีใช้คำกำกวมที่ว่า “จะคิด อะไรมาบ้างก็ช่าง” คำว่า “อะไร” เขาแกล้งตีความว่าหมายถึงสิ่งปฏิกูลใด ๆ ก็ได้ ครั้นต่อมาเขา แกล้งทำให้หลวงนายศรีเสียหน้าโดยแกล้งตะโกนด้วยเสียงอันดังต่อหน้าพระพักตร์ เพียงเพื่อจะ บอกว่าภรรยาใช้ให้มาตามไปรับประทานขนม (นับว่าเป็นการสอกลลับเจ้านายอีกครั้งหนึ่ง) จน หลวงนายศรีรู้สี่กระอา จึงอบรมสั่งสอนว่าต่อไปถ้าอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ให้พูดค่อย ๆ ด้วย อาการตำรวม คราวนี้เขาจึงได้ที่สอกลลับเข้าโครมใหญ่ โดยแกล้งจุดไฟเผาบ้านหลวงนายศรี แล้วมาทำกระซิบแผ่ว ๆ ให้ไม่เข้าใจความกัน จนไฟไหม้บ้านวอดทั้งหลัง

ตามพฤติกรรมที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ นอกจากจะเป็นการศอกกลับและอาศัยช่องโหว่ทางด้านภาษาแล้ว ยังมีการนำเอาคำพูดของหลวงนายศรีมาเล่นแง่อย่างผิด ๆ (ผิดไปจากเจตนาของหลวงนายศรี) โดยศรีธรรมาพิชิตเลือกใช้ตามความต้องการของตน จนหลวงนายศรีไม่สามารถถือเป็นเหตุลงโทษได้ถนัดนัก จึงต้องยอมปล่อยไป

ประเด็นเรื่อง การเขียนนิทานสมมติไปจีไฟ่เรือนทอง [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๑(๒)], และ สั่งให้ภรรยาเผาศพด้วยไม้ดั่งดั่ง [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๑(๑๑)]

ทั้ง ๒ ประเด็นนี้ พอจะจัดเข้าเป็น **แฟล-ละซี** ด้านจิตวิทยา หรือ การทิ้งเหตุผล ตามเนื้อหาบทที่ ๒ ข้อ ๕.๕ เรื่อง การศอกกลับ (personal attack), เพราะเหตุการณ์ทั้งสองนี้ ล้วนเป็นการกระทำตอบต่อท้าวเจษฎาในลักษณะของการตีวัวกระทบคราด (นางสนมอุปมาเป็นเสมือนวัว ส่วนท้าวเจษฎาอุปมาเป็นเสมือนคราด) กล่าวคือ กรณีแรกเกิดจากท้าวเจษฎาทรงแค้นเคืองที่ถูกศรีธรรมาพิชิตหลอกให้เสด็จไปทอดพระเนตรเรือนที่ปลูกสร้างด้วยไม้ทองเหลือง จึงให้นางสนมไปจีไฟ่ แต่นางสนมเหล่านั้นกลับมีเชื้อและคดเป็นส่วนควบออกมาด้วย ศรีธรรมาพิชิตจึงกระทำตอบโดยการไล่ศิฐานทำเกินรับสั่ง ส่วนในกรณีที่สองเกิดจากท้าวเจษฎาทรงแค้นเคืองที่ถูกศรีธรรมาพิชิตหลอกให้หมอบคลานเข้าไปหาในทับกระท่อมก่อนตาย จึงทรงสั่งให้นางสนมไปเยี่ยวรดขี้เข้ากองกระดูก ศรีธรรมาพิชิตจึงแค้นเคืองโดยให้เมียรักเผาศพเขาด้วยไม้ดั่งดั่ง จึงทำให้ขี้เข้าที่กระจายถูกอวัยวะเพศของนางสนมเหล่านั้นจนคันคะเยอและบวมเป่งโดยทั่วหน้ากัน

ประเด็นเรื่อง การใช้เสน่ห์หลอมนปลุกปล้ำหลานสาวหลวงตา [ข้อ ๒.๓(๑)]

ถ้าจะว่าไปแล้วการใช้ **แฟล-ละซี** ในประเด็นนี้ไม่มีคุณค่าต่อการประเทืองปัญญาใด ๆ แต่ก็พอจะอนุโลมเข้าในเรื่อง การใช้อำนาจเข้าข่มตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๕.๖ กล่าวคือ อาศัยอำนาจที่หลวงตามอบให้ในฐานะผู้สอนหนังสือ แล้วค่อย ๆ ใช้อำนาจนั้นอย่างเลียดโดยค่อย ๆ ถู้อโอกาสลวนลามหลานสาวหลวงตาทีละเล็กทีละน้อยจนถึงขั้นปลุกปล้ำ และถูกหลวงตาขับไล่ออกจากวัดในที่สุด

ประเด็นเรื่อง การหลอกให้ท้าวเจษฎาคมนกอิน “คอกหี” (บางสำนวนว่า “คอกบุหงา”) จนต้องโทษประหารชีวิต และหนีโทษประหารโดยการหลอกเพศขนาดให้ร้องเพลง “กระโจนนำหนี” [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๑(๓)] และ การหลอกวางยาพิษตายเพื่อเป็นการแก้แค้นแม่ค้าขายขนม [ข้อ ๒.๔(๕)]

ถ้านำเอาเนื้อหาสาระของทั้งสองประเด็นนี้มาเปรียบเทียบกับเนื้อหาสาระในประเด็นก่อน ๆ แล้ว จะเห็นได้ว่าทั้งสองประเด็นนี้ไม่มีคุณค่าพอที่จะถือได้ว่าเป็นการใช้สติปัญญาหรือปฏิภาณไหวพริบเชิง แพล-ละซี ที่น่าจะหยิบยกมาวิเคราะห์วิจารณ์แต่อย่างใด หรือถ้าจะมีบ้างเล็กน้อยก็ตรงที่หลอกให้เพชรฆาตร้องเพลงที่มีเนื้อความตอนหนึ่งว่า “ท่านจงกระโดดน้ำไป ขอให้ท่านพระศรีจงไปดี” ทั้งนี้เพื่อจะได้นำมาเป็นข้ออ้างเพื่อหนีโทษประหารเท่านั้น ถ้านอกจากนี้แล้วกล่าวได้ว่ามุขตลกที่นำมาใช้อาศัยอยู่ในระดับที่ต่ำกว่ามาตรฐานมุขตลกตามแบบฉบับของศรีธนญชัย ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเป็นมุขตลกที่คนทั่วไปมักคาดไม่ถึงเสมอ

ประเด็นเรื่อง การหลอกให้ท้าวเจษฎาหมอบคลานเข้าไปหาในทับกระท่อมก่อนตาย
[ข้อ ๒.๑ ข้อย่อย ๑ (๑๐)]

ในประเด็นนี้ถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจเข้าข่ม ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๕.๗ โดยปกติทั่วไปของการใช้อำนาจตามธรรมชาติ ผู้ที่มีอำนาจเหนือกว่าจะเป็นฝ่ายกำหนดการกระทำของผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่า แต่ก็ยังมีอำนาจอีกประเภทหนึ่งที่อยู่เหนือกว่าอำนาจทั่วไป ซึ่งในที่นี้หมายถึงอำนาจของผู้ที่ตกอยู่ในภาวะใกล้ตาย โดยปกติของคนใกล้ตาย ถ้าจะร้องขอ สิ่งการหรือกระทำการใด ๆ ถ้าเห็นว่าจะก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงแล้ว จะไม่มีใครกล้าปฏิเสธอำนาจชนิดนี้ เพราะถือได้ว่าเป็นการขอใช้อำนาจครั้งสุดท้ายของชีวิต ศรีธนญชัยเข้าใจกฎเกณฑ์อันนี้ดี จึงหยิบยกมาใช้กับท้าวเจษฎาเป็นครั้งสุดท้าย โดยการร้องขอให้พระองค์หมอบคลานเข้าไปหาเขาในทับกระท่อมเพื่อเป็นการตอบแทนกับที่เขาเคยหมอบคลานเข้าเฝ้าพระองค์ตลอดมา ถ้าท้าวเจษฎาจะทรงขัดขืนก็อาจกลายเป็นที่ครหานินทาจากคนทั่วไปได้ว่าเป็นผู้ที่ไม่มีความซื่อสัตย์ ประกอบกับพระองค์ทรงคาดคะเนว่าศรีธนญชัยคงมีเรื่องสำคัญจะตั้งเสียเป็นครั้งสุดท้ายก่อนตาย จึงทรงหมอบคลานเข้าไปหา แต่แท้จริงศรีธนญชัยเพียงมีเรื่องจะบอกว่า “ปลาหมอบึงใส่ดับหมันกลับจึงจะดี ไม่น่าอ่อนจ๊กบอก จ๊กดอกจึงจะงาม” จากกรณีดังกล่าวนี้ทำให้เป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่าอำนาจแห่งปัญญาของศรีธนญชัยเป็นฝ่ายชนะอำนาจทางการปกครองของท้าวเจษฎาได้จนกระทั่งถึงวันที่เขาตาย

ประเด็นเรื่อง รับทำพินัยเรื่องนกแก้วพูดได้ [ข้อ ๒.๒(๓)], รับทำพินัยชนไก่ [ข้อ ๒.๒(๔)] และ รับทำพินัยขมวอยปล้ำกับชาวต่างชาติ [ข้อ ๒.๒(๕)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้พอจะอนุโลมเข้าเป็น การใช้อำนาจเข้าข่ม ตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ ๕.๗ กล่าวคือ ในประเด็นแรกที่ศรีธนญชัยไม่สามารถหานกแก้วพูดได้มาต่อสู้แข่งขันทันกับนก

แก้วของชาวต่างชาติได้ เขาจึงคิดใช้กลยุทธ์ทางด้านพลกำลังโดยการหานกตะกรุมหัวด้านตัว
 โดกว่า ให้เข้าจิกทำร้ายนกแก้วของฝ่ายตรงข้าม โดยแก๊งอ้างว่านกแก้วตัวนั้นพูดคำนรกของเขา
 ก่อน ในประเด็นที่ ๒ ก็ใช้มุขตลกแบบเดิม โดยหานกตัวโดกว่าที่มีนิสัยคุ้ยและกินเนื้อสัตว์
 อื่นเป็นอาหาร เข้าจิกทำร้ายไก่ชนของฝ่ายตรงข้ามเช่นกัน ส่วนในประเด็นสุดท้ายก็ยังคงใช้
 มุขตลกแบบเดียวกัน คือเมื่อนักมวยปล้ำตัวโตไม่ได้ ก็ไปเสาะแสวงหาชายหนุ่มที่กล้าสู้แรง
 แรง มาปลอมแปลงเป็นเด็กทารกนอนเปล โดยอ้างว่าเป็นลูกของนักมวยปล้ำที่จะต่อสู้กับนัก
 มวยต่างชาติ จนทำให้นักมวยต่างชาติรู้สึกกลัวและหลบหนีไปในที่สุด จะเห็นได้ว่าทั้ง ๓
 ประเด็นนี้ ล้วนเป็นการใช้อำนาจทางด้านกายภาพที่เหนือกว่าเข้าข่มผู้ที่มีอำนาจน้อยกว่าทั้งสิ้น

ประเด็นเรื่อง รับทำพนันชาวต่างชาติเรื่องผ้าวิเศษ [ข้อ ๒.๒(๒)], รับทำพนันแข่งขัน
 คำนํ้าทนเพื่อสถานตะกร้า [ข้อ ๒.๒(๕)] และ รับทำพนันแห่มมแสดงมายากล [ข้อ ๒.๒(๖)]

ทั้ง ๓ ประเด็นนี้ ถือว่าเป็น *พล-อะชิ* เพราะการถึงเหตุผลได้เช่นกัน เพราะไม่เป็นการ
 ใช้ปฏิภาณไหวพริบในเชิงเหตุผล หากแต่เป็นการ โกงเอาคือ ๆ ซึ่ง ๆ หน้า และถือว่าการใช้
 มุขตลกที่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานของศรีธัญชัย กล่าวคือ ในกรณีที่ ๑ เมื่อชาวต่างชาติเอาผ้าวาง
 ไว้ที่พื้นจะเป็นเพียงผ้าธรรมดา แต่ครั้งขึ้นเหนือศีรษะ จะแลเห็นเป็นควันไฟปรากฏให้เห็น
 แต่ศรีธัญชัยกลับขี้โกงโดยขโมยปล้ำขึ้นเหนือศีรษะ แล้วอ้างว่าผ้าของตนวิเศษกว่าตรงที่เมื่อชู
 ขึ้นข้างบนแล้วมองไม่เห็นผ้ามันเลย หรือกรณีที่ ๒ เรื่อง แข่งขันคํานํ้าสถานตะกร้าก็เป็นการ โกง
 เอาคือ ๆ เช่นกัน เพราะเขาสถานตะกร้าเสร็จไว้ก่อนแล้ว และนำไปผูกไว้ใต้นํ้า เพียงคํานํ้าลงไป
 เอาขึ้นมาเฉย ๆ แล้วชี้คู้เอาว่าตนเองเป็นฝ่ายชนะ ส่วนในประเด็นที่ ๓ ที่ศรีธัญชัยแสดงมายา
 กลโดยทำให้แห่มมปีศาจใส่ขวดให้ได้เหมือนเขา ซึ่งถือว่าการกระทำที่ไม่สุภาพ ไม่สม
 ควรอย่างยิ่ง แต่ถ้าจะมองในแง่ของการใช้สติปัญญาที่พอจะวิเคราะห์ได้ว่า ศรีธัญชัยเป็นคนที่รู้
 จักหยิบฉวยเอาความแตกต่างทางด้านสรีระตามธรรมชาติ (anatomy) ระหว่างธรรมชาติของ
 ความเป็นเพศชายและความเป็นเพศหญิงมาใช้ให้ตนเองเป็นฝ่ายได้เปรียบ กล่าวคือโดยปกติ
 ของอวัยวะเพศชายย่อมปีศาจใส่ขวดได้สะดวกกว่าอวัยวะของเพศหญิง ประกอบกับผู้หญิง
 เป็นฝ่ายอับอาย ย่อมกระทำสิ่งนั้นในที่เปิดเผยต่อหน้าผู้อื่นไม่ได้ ศรีธัญชัยรู้และตระหนักใน
 ความจริงนี้ จึงหยิบฉวยมาใช้ให้เกิดประโยชน์

ประเด็นเรื่อง รับทำพินัยกรรมสำหรับนางจันเรื่องทายเมธิตพิภททอง [ข้อ ๒.๒ (๑๐)], การโต้แย้ง
 ท้าวจรูญเรื่องความแตกต่างระหว่างต้นตาลกับปลายตาล [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑ (๕)], การ
 คำนิว่าตัวข้างมีขนาดไม่สมดุลกับตาของข้าง [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑ (๕)], การใช้ปฏิภาณ
 ไหวพริบให้รอดตายจากการถูกขังที่ตึกมดและตึกเย็น [ข้อ ๒.๓(๘)] และ การหลอกนาย
 สำเภจันให้เข้าไปอยู่ในกรงขังแทนจนถูกนำท่วมตาย [ข้อ ๒.๓ (๖)]

อันที่จริงทั้ง ๕ ประเด็นนี้ไม่สามารถจัดเข้าเป็น แพล-ละซี ด้านหนึ่งด้านใดได้อย่างชัดเจน หากแต่เป็นเพียงการแสดงให้เห็นถึงการรู้จักใช้ปฏิภาณไหวพริบเอาตัวรอดของศรีธณูชัย โดยในประเด็นแรกเขาสามารถแอบลงไปซ่อนตัวอยู่ใต้ท้องเรือ โดยไม่มีใครทันสังเกตเห็น ครั้นเมื่อลงไปซ่อนตัวได้แล้ว ด้วยนิสัยขี้ขลาดขี้กลัวและเป็นคนช่างสังเกต จึงทำให้เขาได้ทราบความจริงว่านายสำเภจันกำลังวางแผนนำปัญหาเรื่องเมธิตพิภททองมาทำพินัยกับท้าวจรูญ เมื่อเขารู้ความนัยจนหมดสิ้นดังนี้ จึงทำให้เขาตายถูกและเป็นฝ่ายชนะ และได้รับพระราชทานอภัยโทษจากการที่ถูกนำไปปล่อยเกาะในครั้งนั้น, ในประเด็นที่ ๒ และ ๓ ก็เช่นกัน เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนช่างสังเกต โดยในประเด็นที่ ๒ เป็นการรู้จักสังเกตในแง่ของตำแหน่งที่ตั้ง ว่า สิ่งเดียวกันถ้ามองจากตำแหน่งที่ตั้งต่างกัน จะแลเห็นรูปร่างลักษณะแตกต่างกัน หรือบางครั้งถ้ามองจากตำแหน่งที่ตั้งหนึ่งอาจจะมองไม่เห็นบางส่วนของสิ่งที่กำลังมองก็ได้ จึงทำให้เขากลับแย้งว่าสิ่งมองเห็นไกล ๆ นั้น เป็นปลายตาลต่างหาก หาใช่ต้นตาลแต่อย่างใดไม่ ส่วนประเด็นที่ ๓ เป็นการรู้จักสังเกตและเปรียบเทียบในแง่ของขนาด จึงทำให้เขากลับแย้งว่าขนาดของตัวข้างไม่สมดุลกับขนาดของตาข้าง ซึ่งคนทั่วไปลืมหืมสังเกตและลืมหืมคิดถึงความจริงข้อนี้ จึงทำให้ศรีธณูชัยได้แย้งถึงขั้นจนมุมอีกเช่นกัน, ในประเด็นที่ ๔ ก็เป็นการแสดงให้เห็นถึงความเป็นคนรู้จักใช้ปฏิภาณไหวพริบและเป็นคนช่างสังเกตอีกเช่นกัน กล่าวคือ ศรีธณูชัยยอมเข้าใจธรรมชาติของมดได้คือว่า ย่อมชอบที่จะลืมหืมสน้ำหวานจากรสชาติของอ้อยมากกว่าที่จะกัดคน เขาจึงขนอ้อยเข้าไปวางตามจุดต่าง ๆ จนทั่วห้องขัง บรรดามดทั้งหลายจึงมัวแต่เพลิดเพลิดกับรสชาติของอ้อยแทน จึงไม่ลงมือกัดเขาแต่อย่างใด ครั้นถูกนำไปขังในตึกเย็น เขาก็พิจารณาเห็นว่าทางเดียวที่จะทำให้ไม่หนาวตาย ก็คงต้องทำอะไรก็ได้ให้เหงื่อออก เมื่อคิดได้ดังนี้ เขาจึงหาเรื่องทะเลาะกับยามที่เฝ้าห้องขัง จนเหงื่อท่วมตัวและรอดตายไปได้ (บางตำนานว่าต่อสู้กับนักโทษด้วยกันเอง) ส่วนในประเด็นสุดท้าย ถึงแม้ว่าจะดูเกินจริงไปสักหน่อย แต่ก็เป็นการแสดงให้เห็นว่าศรีธณูชัยเข้าใจในธรรมชาติโดยกมลสันดานของมนุษย์ได้เป็นอย่างดีว่าเต็มไปด้วยกิเลส ซึ่งในที่นี้หมายถึง ความโลภ ในลาภยศตำแหน่ง คือ อยากเป็น

กษัตริย์ ถ้าเราสังเกตให้ดีจะพบว่ามียุบย่อครั้งเมื่อใครมีความโลภถึงที่แล้ว ความโลภนั้นจะกลายเป็นม่านบังตา ทำให้ปัญญามืดมิด และถูกหลอกให้ตายเพราะความโลภมากค่อมมากแล้ว ศรีธนูชัยเข้าใจธรรมชาติส่วนนี้ของมนุษย์ได้เป็นอย่างดี จึงรู้จักหยิบฉวยมาใช้เพื่อช่วยให้ตนเองรอดตายในครั้งนั้นได้

ประเด็นเรื่อง การทำพนันพวกเสนาข้าเฝ้าว่าคนสามารถตายใจได้ถูกต้อง [ข้อ ๒.๓ (๕)]

ในการวิจารณ์ประเด็นนี้ ควรจะได้ย้อนกลับไปพิจารณาเนื้อหาบทที่ ๒ ข้อ ๕.๕ เรื่อง การตั้งประเด็นนำ อีกครั้งหนึ่ง จะเห็นได้ว่าลักษณะของการตั้งประเด็นนำจะแอบแฝงแฝง-ละ-ชีไว้อย่างหนึ่ง คือ การกำหนดคำตอบไว้ในตัวก่อนแล้ว โดยกำหนดให้ตอบได้เพียงว่า ใช่ หรือ ไม่ใช่ (คังตัวอย่างเรื่องถูกหลอกพ้อมให้ลงโทษกรณีทำโทรทัศน์แตก) ซึ่งในกรณีนี้ศรีธนูชัยเข้าใจสถานการณ์ในสภาพบังคับดังกล่าวได้เป็นอย่างดีว่า เมื่อเข้าเฝ้าอยู่ต่อหน้าพระพักตร์ คงไม่มีเสนาคนใดกล้าตอบว่า ไม่ใช่ หรือ ไม่จงรักภักดี คงจะกล้าตอบได้เพียงอย่างเดียวว่า ใช่ หรือ จงรักภักดี เท่านั้น ศรีธนูชัยจึงหยิบฉวยเอาเงื่อนไขและสภาพบังคับดังกล่าวนี้มาใช้ แล้วอ้างว่าเขาสามารถตายใจพวกข้าเฝ้าได้ถูกต้องว่า “ข้าเฝ้าทุกคนล้วนมีใจภักดี” เขาจึงเป็นฝ่ายชนะ และได้ทรัพย์สินเงินทองจากการชนะพนันในครั้งนั้นไปจำนวนมากมาย

ประเด็นเรื่อง รับทำพนันแข่งขันชนควายกับชาวต่างชาติ [ข้อ ๒.๒ (๗)]

ปัญหาเรื่องนี้ไม่สามารถจัดเข้าเป็นแฟล-ละชีรูปแบบหนึ่งรูปแบบใดได้อย่างชัดเจน แต่ก็พอจะอนุโลมเข้าเป็นแฟล-ละชีเพราะการตั้งเหตุผลได้อย่างหนึ่ง กล่าวคือ ตามหลักเหตุผลเมื่อฝ่ายตรงข้ามมาทำพนันแข่งขันชนควาย หน้าที่ของศรีธนูชัยคือ จะต้องหาควายที่อยู่ในศักยภาพที่พอจะต่อสู้แข่งขันกันได้ไม่ว่าในค่านขนาด รูปร่าง หรือแม้แต่เพศของควายจะต้องเป็นเพศเดียวกัน แต่การใช้ปฏิภาณไหวพริบในครั้งนี้ศรีธนูชัยกลับเอาประเด็นเดิมโยนทิ้งแล้วเปิดประเด็นขึ้นใหม่โดยหาถูกควายมาต่อสู้แทน ซึ่งโดยหลักเหตุผลแล้วควายตัวใดจะไม่ต่อสู้กับถูกควาย และถูกควายก็จะไม่ต่อสู้กับควายตัวใด เพราะต่างฝ่ายต่างก็ไม่ใช่เป็นคู่ต่อสู้ระหว่างกัน และประเด็นที่สำคัญยิ่งกว่านั้นตรงที่ศรีธนูชัยปล่อยให้ถูกควายหิวจนจืด ฉะนั้นเมื่อเผชิญหน้ากับควายตัวใด โดยสัตยชาติญาณแห่งการรักษาชีวิตให้อยู่รอด ถูกควายก็จะต้องวิ่งเข้าหาและซุกไซ้บริเวณระหว่างขาของควายตัวใดเพื่อที่จะหามกิน จึงทำให้ควายตัวใดซึ่งเป็น

ควายตัวผู้และไม่มีนม เกิดความรู้สึกำราคาญ จึงวิ่งหนีออกห่าง การที่ควายตัวโตวิ่งหนีจึงถูกศรี-
 ษณูชัยสรุปว่า คือ การยอมแพ้นั่นเอง

ประเด็นเรื่อง การทำนายท้าวเจษฎาว่าคนเร้าไม่ถึงที่ตายก็ไม่ตาย [ข้อ ๒.๑ ข้อย่อยที่ ๑(๖)]

ในประเด็นนี้พอจะอนุโลมเข้าเป็นการอ้างแบบครอบจักรวาลตามเนื้อหาในบทที่ ๒ ข้อ
 ๓.๕ กล่าวคือตามหลักเหตุผลของท้าวเจษฎาทรงปรารภถึงหลักความจริงทั่วไป หรือความจริง
 อันเป็นสากลตามหลักสังขธรรม ตามคำสอนของพุทธศาสนาที่ว่ามนุษย์ทุกคนที่เกิดมาย่อมหนี
 ตายไม่พ้น คือ ทุกคนจะต้องตาย ไม่วันใดก็วันหนึ่ง ไม่มีใครสามารถอยู่ค้ำฟ้าได้ ซึ่งศรีษณูชัย
 มิได้แย้งหลักความจริงทั่วไปข้อนี้ หากแต่เขากลับแยกประเด็นเสียใหม่ให้เป็น กรณีเฉพาะ ว่า
 “คนเร้าไม่ถึงที่ก็ไม่ตาย แต่ถึงที่ก็ต้องตาย” คือ บางคนแม้จะตั้งอยู่บนความไม่ประมาท
 ประกอบแต่คุณงามความดี แต่เมื่อถึงที่ก็ต้องตาย ส่วนอีกบางคนแม้ตั้งอยู่บนความประมาท
 ประกอบแต่ความชั่วร้าย แต่เมื่อไม่ถึงที่ก็ไม่ตาย จึงเห็นได้ว่าต่างฝ่ายต่างพูดกันคนละประเด็น
 คือ ฝ่ายหนึ่งกำลังพูดถึงความจริงสากลตามหลักสังขธรรม แต่อีกฝ่ายหนึ่งกำลังพูดถึงกรณีเฉพาะ
 แต่ท้าวเจษฎาหาทรงเฉลียวพระทัยคิดในประเด็นนี้ไม่ กลับทรงกล่าวหาว่าศรีษณูชัยลบหลู่
 หลักคำสอนของศาสนา จึงทรงกริ้วมากถึงขั้นรับสั่งให้จับศรีษณูชัยขังกรงไปปล่อยเพื่อหวัง
 ให้นำท่วมตายเลยทีเดียว

จากการศึกษาสาระที่เป็น “ประเด็นร่วม” ของการใช้ปฏิภาณไหวพริบทั้ง ๖๓ ประเด็นของ
 ศรีษณูชัย พบว่าไม่สามารถประยุกต์เข้าเป็นแฟล-ละชิคำรูปแบบตามแบบแผนของตรรกวิทยา
 สมัยใหม่ได้อย่างชัดเจน แต่จะมีลักษณะเหลื่อมล้ำซ้ำซ้อนกันอยู่ระหว่างแฟล-ละชิด้านเนื้อหา,
 ด้านภาษา และด้านจิตวิทยา แต่ถ้าจะนำเอาการใช้ปฏิภาณไหวพริบเหล่านี้มาพิจารณาในราย-
 ละเอียดว่า ประเด็นใดเหมาะสมที่จะประยุกต์เข้าเป็นแฟล-ละชิด้านใดมากกว่า จะพบว่าเป็น
 แฟล-ละชิด้านเนื้อหา จำนวน ๒๓ ประเด็น คิดเป็นร้อยละ ๓๖.๕, ส่วนแฟล-ละชิด้านภาษา
 ถ้านับรวมกับที่เหลื่อมล้ำอยู่กับแฟล-ละชิด้านอื่น ๆ ด้วย จะมีอยู่ถึง ๓๓ ประเด็น คิดเป็นร้อย-
 ละ ๕๒.๓๘ หรือเกินกว่ากึ่งหนึ่งของการใช้แฟล-ละชิทั้งหมด แต่ถ้าจะนำมาแยกเฉพาะส่วน
 ที่เป็นแฟล-ละชิด้านภาษาโดยเฉพาะ จะได้ ๑๖ ประเด็น คิดเป็นร้อยละ ๒๕.๓๙ และส่วนที่
 เป็นแฟล-ละชิด้านจิตวิทยา หรือแฟล-ละชิเพราะการถึงเหตุผล มี ๒๔ ประเด็น คิดเป็นร้อยละ

๓๘.๐๕ อย่างไรก็ตามถ้าจะสรุปโดยภาพรวม จะได้ว่าการใช้ปฏิกิริยาไหวพริบของศรีธนญชัย จะเป็นการนำเอาเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาเล่นเล่นที่เพทุบาย กับการนำเอาข้อบกพร่องทางภาษามาบิดวาทิเพื่อให้ตนเองเป็นฝ่ายได้เปรียบในอัตราราวที่พอ ๆ กัน

๔. วิเคราะห์บทบาทด้านอื่น ๆ ของศรีธนญชัย

ในการวิเคราะห์บทบาทของศรีธนญชัยจะได้แบ่งออกเป็นแง่มุมต่างๆ คือ ในแง่จิตวิทยา แง่สติปัญญา แง่จริยธรรม แง่การเมืองและการปกครอง แง่กฎหมายและกรรม และแง่คุณค่า ซึ่งจะได้อ่านการวิเคราะห์แต่ละแง่มุมตามลำดับดังนี้

๔.๑ ในแง่จิตวิทยา

ถ้าศึกษาประวัติของศรีธนญชัยตั้งแต่ต้นจนจบ จะพบว่าถูกกำหนด “ปมเงื่อน” ทางจิตให้เป็น คนเจ้าเล่ห์เพทุบาย ขี้อิจฉา เจ้าเคียดแค้น อามาตพยาบาท ให้อภัยใครไม่เป็น ขอบอวคือ ออยากเอาชนะ และชอบเอาเปรียบผู้อื่น โดยพอจะยกตัวอย่างให้เห็นได้ เช่น ตั้งแต่วัยห้าขวบ เขาเริ่มเคียดแค้นยายสนที่แบ่งขนมให้น้องมากกว่าตน แล้วนำไปสู่การอิจฉาและฆ่าน้องในที่สุด ส่วนยายสน (แม่ค้าขายขนม) ก็ถูกแค้นเคียดโดยการนำขนมไปเททิ้งและถูกวางยาพิษตายในภายหลัง ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับนายค่านก็ถูกแค้นเคียดโดยการหลอกให้ไป “กินข้าวกับหมู” และเขายังหาวิธีเอาชนะและแค้นเคียดท้าวเจษฎาผู้เป็นเจ้าของเรือหัวน้บครั้งไม่ถ้วนแม้กระทั่งหลอกให้เสวยข้าวแข็ง หรือจนกระทั่งวันใกล้ตายก็ยังถูกหลอกให้หมอบคลานเข้าไปหาในทับกระท่อมเพียงเพื่อจะบอกว่า “ปลาหมอบึงใส่ดับหมันกลับจึงจะดี ไม้ไผ่อ่อนจะบอกจักดอกจึงจะงาม” ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคนอื่น ๆ ก็ล้วนดำเนินเรื่องบนพื้นฐานทางจิตวิทยาในลักษณะเดียวกันนี้ทั้งสิ้น

ปัญหาที่น่าจะหยาบขมาวิเคราะห์ก็คือเพราะเหตุใดที่ผู้แต่งหรือผู้เล่าจึงกำหนดให้ศรีธนญชัยมีบุคลิกภาพเป็นคนเช่นนี้ ถ้าพิจารณาอย่างง่าย ๆ ตามเหตุการณ์ที่ปรากฏในท้องเรื่อง และอธิบายโดยหลักวิชาการสมัยนี้ ก็น่าจะเกิดจากต้องการสะท้อนให้เห็นถึง “ปมอิจฉา” โดยเริ่มจากอิจฉาน้องที่มีผู้อื่นรักมากกว่าตน และการที่แม่มีน้องเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนเป็นการเพิ่มภาระให้แก่ตนต้องทำหน้าที่เลี้ยงดูน้องในขณะที่แม่ออกไปทำงาน ถ้าดูแลไม่เป็นที่เรียบร้อยก็จะถูกคว่ำว่ากล่าวหรือถูกลงโทษ จากความอิจฉาจึงค่อย ๆ เปลี่ยนเป็นความแค้นและอามาต

พยายามจนถึงขั้นฆ่าในห้องในที่สุด ถ้าจะนำมาเปรียบเทียบกับเด็กทั่ว ๆ ไป ก็จะสังเกตเห็นได้จริงว่ามี “ปมอิจฉาน้อง” อยู่ด้วยกันทุกคน แต่ครั้งโตขึ้น ได้รับการสั่งสอนอบรมเลี้ยงดูให้เข้าใจเหตุผล ปมเหล่านี้ก็จะค่อย ๆ หายไป และกลายเป็นความรักใคร่ผูกพันฉันท์พี่น้องขึ้นมาแทน ผิดกับศรีธนญชัยที่ยังคงมีปมคั่งกล่าวฝังแน่นอยู่ในจิตตลอดมา จนค่อย ๆ แปรสภาพไปสู่ความคับแค้นใจอย่างรุนแรงในภายหลัง ดังเช่น ตอนที่เขาไปเสี้ยมรู้สามเณรผู้ที่สึกออกมารับราชการเป็นนายเวรถึง ๓ ครั้ง จนทำให้เขาต้องกระอักออกมาเป็นเลือด และเป็นสาเหตุแห่งการตายทั้งที่ยังอยู่ในวัยอันหนุ่มแน่น

แต่ถ้าจะนำเอาหลักวิชาการมาประยุกต์อธิบายเพื่อวิเคราะห์บุคลิกภาพของศรีธนญชัย ก็พอจะแยกออกอธิบายได้เป็น ๔ ทฤษฎี ดังนี้

๑ **ทฤษฎีในแนวชีววิทยา** : อธิบายได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนจะเป็นอย่างไรย่อมถูกกำหนดโดยโดยเงื่อนไขทางสรีระวิทยาหรือพันธุกรรมของแต่ละคน ฮิปโปเครติส (Hippocrates : 460? – 377 B.C. ? : บิดาแห่งวงการแพทย์ชาวกรีก) เคยเชื่อว่า “น้ำเลี้ยง” (body fluids or humors) ในร่างกายเป็นตัวกำหนดนิสัยและอารมณ์ของแต่ละคน เช่น “น้ำเลือด” (blood) ทำให้เป็นคนที่มีจิตใจร้อนเรียวมองโลกในแง่ดี อากัปกริยาเคล่วคล่องว่องไว “น้ำคืดำ” (black bile) ทำให้เป็นคนเงื่องหงอยเศร้าโศก “น้ำคืดอง” (yellow bile) มีส่วนทำให้เป็นคนโกรธง่าย คุ้ย และ “น้ำเสมหะ” (phlegm) ทำให้เป็นคนมีนิสัยเฉื่อยชา เป็นต้น ถ้าในร่างกายของคนใดมีน้ำเลี้ยงชนิดใดมากกว่าชนิดอื่น ๆ ก็จะทำให้มีนิสัยและอารมณ์บุคลิกนั้นเป็นอย่างนั้น ส่วน เซลดอน (W.H. Sheldon) เชื่อว่ารูปลักษณ์ภายนอกของคนเป็นตัวกำหนดลักษณะนิสัยของแต่ละคน เช่น คนอ้วน มักเป็นคนเจ้าสำราญ สนุกสนานร่าเริง คนผอม มักเป็นคนเคร่งขรึม เก็บตัว พุดน้อย คนล่ำสัน มักเป็นคนมูมานะบากบั่น ไม่ท้อถอย เป็นต้น แต่จากผลการทดลองของ จี. เอกแมน (G. Ekman, 1951) พบว่าการอธิบายบุคลิกภาพของแต่ละคนด้วยทฤษฎีในแนวชีววิทยาดังกล่าวนี้ ยังขาดความถูกต้องและความสมเหตุสมผลอยู่มากทีเดียว (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ๒๕๓๗ : ๕๒ - ๕๘)

๒ **ทฤษฎีในแนวจิตวิทยา** : อธิบายได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนจะเป็นอย่างไรย่อมถูกกำหนดโดยเงื่อนไขทางด้านจิตวิทยา ซึ่ง ฟรอยด์ (Sigmund Freud – นักจิตวิเคราะห์ชาวออสเตรีย : 1856 – 1939 A.C.) วิเคราะห์ว่าองค์ประกอบของจิตมี ๓ ส่วน อิด(Id), อีโก(Ego) และซูเปอร์อีโก(Superego) โดย อิด เป็นตัวแสดงออกถึงความอยากอันเกิดจากแรงขับของกิเลสฝ่ายต่ำ ส่วน อีโกคอยทำหน้าที่หักทามมิให้ไหลไปตามกิเลสฝ่ายต่ำนั้น จึงทำให้ความขัดแย้งดังเครีชคเกิดขึ้น ฉะนั้นซูเปอร์อีโก จึงคอยทำหน้าที่ควบคุม ขัดเกลาและประนีประนอมให้รู้ว่าอะไรดีชั่วถูกผิดควรหรือไม่

ควร ส่วนนักจิตวิทยาผู้สนับสนุนแนวคิดของ فروยด์อีกท่านหนึ่งชื่อ อีริกสัน (Erik H. Erikson) ซึ่งเน้นเรื่องประสบการณ์ทางจิตสังคม(Psychosocial) ได้อธิบายว่าบุคลิกภาพของคนจะเป็นเช่นไรขึ้นอยู่กับขั้นตอนการขัดเกลาอบรมบ่มนิสัยตั้งแต่สมัยเยาว์วัย ถ้าเขาเคยมีประสบการณ์ในทางลบ ก็จะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มองโลกในแง่ร้าย หวาดระแวง เห็นแก่ตัว ฯลฯ แต่ในทางตรงข้ามถ้าเขาเคยมีประสบการณ์ในทางบวก ก็จะโตขึ้นเป็นผู้ใหญ่ที่มองโลกในแง่ดี มีคุณธรรม และเป็นบุคคลที่พึงปรารถนาของสังคมต่อไป (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ๒๕๓๗ : ๕๒ - ๕๘)

๓ ทฤษฎีว่าด้วยรูปลักษณะของวัฒนธรรม : อธิบายได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางด้านวัฒนธรรมของสังคมนั้น ๆ กล่าวคือ ถ้าเด็กเจริญเติบโตขึ้นในท่ามกลางวัฒนธรรมที่มีรูปแบบอ่อนโยน ซึ่งหมายถึง พฤติกรรมของสมาชิกทุกคนในสังคมมีลักษณะนิ่มนวล นำคบหาสมาคม ไม่ค่อยจะมีความขัดแย้งระหว่างกัน เด็กจะมีบุคลิกภาพที่นิ่มนวลตามไปด้วย แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าเด็กเจริญเติบโตขึ้นในท่ามกลางวัฒนธรรมที่มีลักษณะดุ่มหลงและก้าวร้าว ซึ่งหมายถึงสังคมที่สภาพแวดล้อมที่หยาบคายและมีความขัดแย้งสูง เด็กคนนั้นก็จะเป็นคนก้าวร้าวและหัวรุนแรงตามไปด้วย (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ๒๕๓๗ : ๕๒ - ๕๘)

๔ ทฤษฎีว่าด้วยโครงสร้างบุคลิกภาพพื้นฐานหรือลักษณะประจำชาติ : อธิบายได้ว่าพฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนจะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับขั้นตอนการขัดเกลาทางสังคมที่แพร่หลายอยู่ทั่วไปในสังคมนั้น ๆ ในยุคในสมัยนั้น กล่าวคือ ถ้าบุคลิกภาพของบุคคลทั่วไปในสังคมนั้น ๆ เป็นเช่นไร บุคลิกภาพของปัจเจกชนก็จะเป็นเช่นนั้นด้วย (ประสิทธิ์ สวาสดิ์ญาติ, ๒๕๓๗ : ๕๒ - ๕๘)

ถ้าจะวิเคราะห์บทบาทของศรีธนญชัยด้วยทฤษฎีทั้งสี่นี้ แม้ผู้เล่าเรื่องนี้จะมิได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่าง ๆ อย่างคนในสมัยนี้ แต่ก็เป็นการสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน และถ้าจะนำเอาภูมิปัญญานั้นมาประยุกต์อธิบายด้วยทฤษฎีสมัยนี้ ก็อาจจะเป็นไปได้ว่าบุคลิกภาพของศรีธนญชัยอาจจะถูกหล่อหลอมขึ้นด้วยเงื่อนไขปัจจัยหลาย ๆ องค์ประกอบ แต่ถ้าพิจารณาตามเหตุการณ์ในท้องเรื่อง ทฤษฎีที่น่าจะมีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพของเขามากที่สุดน่าจะเป็นทฤษฎีในแนวจิตวิทยา ที่อธิบายว่าประสบการณ์ในวัยเด็กมีส่วนสำคัญต่อการหล่อหลอมบุคลิกภาพของวัยผู้ใหญ่ นอกจากนี้ทฤษฎีว่าด้วยรูปลักษณะทางสังคม และทฤษฎีว่าด้วยโครงสร้างบุคลิกภาพพื้นฐานหรือลักษณะประจำชาติของคนไทยในสมัยนั้นก็น่าจะเป็นส่วนประกอบ ทั้งนี้เพราะสถานการณ์ทั้งทางด้านสังคมและการเมืองที่สับสนวุ่นวายในสมัยนั้นอาจจะบีบบังคับให้แต่ละคนพยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อเอาตัวรอด ก็อาจเป็นไปได้

๔.๒ ในแง่สติปัญญา

ถ้าพิจารณาจากเหตุการณ์ต่าง ๆ ตลอดทั้งเรื่อง จะเห็นได้ว่านิทานเรื่องนี้ดำเนินไปภายใต้กรอบความคิดที่ว่า “ตัวเอกของเรื่องเป็นคนเจ้าปัญญา” แต่เป็นการใช้ปัญญาในทางลบ (negative wit) คือ ใช้ปัญญาแบบฉลาดแกมโกง เจ้าเล่ห์ เถรตรงชนิดที่คนอื่นคาดไม่ถึงเสมอ และการใช้สติปัญญาของเขาจะเป็นไปอย่างสอดคล้องจากปมเงื่อนไขทางจิตวิทยาตามที่กล่าวข้างต้น ดังพอจะยกมาให้ดูเป็นตัวอย่างได้ เช่น การใช้เล่ห์เหลี่ยมทำพนันกับชาวต่างชาติในหลากหลายรูปแบบจนแพ้พนันกลับไปทุกราย ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชาวไทยเอง นับตั้งแต่ชั้นพระสงฆ์องค์เจ้า บรรดาขุนน้ำขุนนาง ตลอดจนชาวบ้านทั่วไป ต่างก็ตกเป็นเหยื่อของการประลองทางสติปัญญาของศรีธนญชัยโดยถ้วนหน้า หรือแม้แต่ท้าวเจษฎาผู้เป็นเจ้าของหัวของคนทั้งปวง ก็ไม่อาจรอดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อของเขาไปได้ จึงกล่าวได้ว่าศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าปัญญา แต่ใช้ปัญญาไปในทางที่ไม่สร้างสรรค์เป็นส่วนใหญ่ ถึงแม้จะใช้ปัญญาช่วยเหลือบ้านเมืองในหลายครั้ง แต่ก็ตั้งอยู่บนหลักการแห่งการใช้ปัญญาแบบฉลาดแกมโกงตลอดทั้งเรื่อง

ถ้าจะประยุกต์เอาพฤติกรรมแห่งการใช้ปัญญาของศรีธนญชัยไปเปรียบเทียบกับนักปราชญ์ชาวกรีกที่เคยเอ่ยนามมาแล้ว ก็พอจะเปรียบเทียบได้กับพฤติกรรมบางแง่ของ โซเครตีส กล่าวคือ ทั้งคู่ต่างก็เป็นคนประเภท “ร่อนวิชา” และอยากที่จะหาใครสักคนหนึ่งหรือหลายคนมาเป็น “เหยื่อ” ของการประลองปัญญานั้น อุปมาเหมือนคนที่ร่ำรวยเงินทอง ย่อมเที่ยวเสาะแสวงหาสถานที่ใช้จ่ายเงิน ส่วนคนที่ร่ำรวยปัญญา ก็ย่อมเที่ยวเสาะแสวงหาสถานที่หรือสนามประลองปัญญา สำหรับคนที่มีคุณธรรมประจำใจก็มักจะใช้ปัญญาไปในทางบวก ในทางสร้างสรรค์เพื่อจรรโลงโลก ในทางตรงข้ามสำหรับคนที่ขาดแคลนคุณธรรม ก็มักจะใช้ปัญญาไปในทางลบ ในทางทำลาย สร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อื่นอยู่เสมอ ถ้าจะหยิบยกเอาการเที่ยวเสาะแสวงหาสนามประลองภูมิปัญญาระหว่าง โซเครตีสกับศรีธนญชัยมาลองเปรียบเทียบกันดู จะเห็นได้ว่าในส่วนของโซเครตีส ถือได้ว่าเป็นนักปราชญ์ที่ทรงภูมิปัญญาท่านหนึ่ง แต่ท่านกลับอ้างกับใครต่อใครเสมอว่าท่านเป็นผู้ที่ไม่รู้อะไรเลย ฉะนั้นการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ท่านจึงเที่ยวเสาะแสวงหาผู้ที่สามารถให้ความรู้แก่ท่านได้ แต่พอเอาเข้าจริงท่านกลับใช้ปัญญาที่มีอยู่ได้ดื้อนเอา กับผู้ที่ชอบอ้างว่ามีความรู้เหล่านั้นให้จนมุมและได้รับความอับอายทั่วหน้ากัน การใช้ปัญญาในลักษณะนี้จึงได้เพาะศัตรูให้แก่โซเครตีสมากมายเลยทีเดียว ถ้าจะย้อนกลับมาพิจารณาพฤติกรรมแห่งการใช้ปัญญาของศรีธนญชัย จะเห็นได้ว่าเขาก็เป็นคนที่มีความรู้และ

หญิงทรงนางในความเป็นผู้รู้ของคนเป็นที่ยิ่ง ดังที่เขามักรำพึงแก่ตัวเองอยู่เสมอว่า “มีความรู้อยู่กับตัวจะกลัวอะไร” ฉะนั้น ในการดำเนินชีวิตประจำวันเขาจึงเที่ยวเสาะแสวงหา “เหยื่อ” สักคนหนึ่งหรือหลาย ๆ คน เพื่อที่ใช้เป็นเครื่องประลองภูมิปัญญา เมื่อเขาเอาชนะใครมาได้แต่ละครั้งก็จะรู้สึกโลดใจ โดยไม่ยอมรับรู้ถึงความเคียดแค้นของผู้อื่นที่เกิดขึ้นจากการกระทำของเขา ด้วยเหตุดังกล่าวนี้ศรีธนญชัยจึงได้เพาะศัตรูให้แก่ตนเองอย่างมากมายเช่นกัน

ปัญหาที่น่าจะหยิบยกมาพิจารณาอีกประการหนึ่ง คือ ศรีธนญชัยได้ปัญญาในลักษณะฉลาดแกมโกงเหล่านี้มาจากไหน ถ้าจะประยุกต์อธิบายด้วยหลักวิชาการสมัยนี้ ก็พอจะอธิบายได้ว่ามนุษย์แต่ละคนเกิดมาจะฉลาดหรือโง่ อาจจะเกิดขึ้นจากสองเงื่อนไขปัจจัยหลักคือ “พันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม” กล่าวคือ ถ้าเด็กคนใดถือกำเนิดมาจากพ่อแม่ที่ฉลาดลูกก็อาจจะฉลาดด้วย ในทางกลับกันถ้าเด็กคนใดถือกำเนิดมาจากพ่อแม่ที่โง่ลูกก็อาจจะ โง่ด้วยเช่นกัน อีกคำอธิบายหนึ่งกล่าวว่าเด็กจะฉลาดหรือโง่อาจจะเกิดจาก การอบรมเลี้ยงดูหรืออิทธิพลของสิ่งแวดล้อมที่มีมาตั้งแต่เยาว์วัย กล่าวคือ ถ้าเด็กคนใดถือกำเนิดขึ้นมาในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีงามและได้รับการศึกษาอบรมอย่างถูกหลักวิธี ก็อาจมีส่วนทำให้เจริญเติบโตขึ้นเป็นคนฉลาด ในทางตรงข้ามถ้าเด็กคนใดถือกำเนิดขึ้นมาในท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่เลวร้ายและได้รับการศึกษาอบรมผิดหลักวิธี ก็อาจมีส่วนทำให้เจริญเติบโตขึ้นมาในรูปแบบที่สอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมดังกล่าวนี้ด้วยเช่นกัน

ถ้าพิจารณาตามเหตุการณ์จากท้องเรื่องนี้ ปรากฏว่ายังไม่มีหลักฐานใด ๆ ยืนยันได้ว่าพ่อและแม่ของศรีธนญชัยเป็นคนฉลาดปราดเปรื่องเหนือชาวบ้านทั่วไป และไม่มีหลักฐานใด ๆ ยืนยันอีกเช่นกันว่า พ่อแม่ของศรีธนญชัยมีวิธีการอบรมเลี้ยงดูลูกโดยวิธีพิเศษพิสดารเหนือกว่าลูกชาวบ้านทั่วไปในสมัยนั้น ถ้าจะมีทางที่พอจะหยิบยกมาประยุกต์อธิบายในแง่ของ “พันธุกรรมและอิทธิพลของสิ่งแวดล้อม” ก็พอจะกล่าวได้ว่าศรีธนญชัยมิได้ถือกำเนิดแบบลูกชาวบ้านทั่วไป (มีพันธุกรรมต่างไปจากชาวบ้าน) คือเขาเป็น “เทพบุตร” ที่พระอินทร์ส่งลงมาจุติในครรภ์ของนาง “เหรา” ผู้เป็นแม่ ฉะนั้นเขาจึงมีสติปัญญาเหนือคนทั่วไป แต่ที่เขาต้อง “แกมโกง” (trickster) แกมเข้ามาอีกส่วนหนึ่ง ก็เป็นเพราะอิทธิพลของคำทำนายผิดพลาดของสามเณร ที่ทำนายว่าจะต้องเป็นคนฉลาดในลักษณะนั้น นี่ย่อมแสดงว่าคนในสมัยนั้นเชื่อในเรื่องของคำทำนายเป็นอย่างมาก

ถ้าจะประยุกต์อธิบายด้วยหลักแห่งการศึกษาอบรมหรืออิทธิพลของสิ่งแวดล้อม จะเห็นได้ว่าในนิทานศรีธนญชัยฉบับเชียงใหม่เล่าไว้ว่า ในขณะที่ศรีธนญชัยบรรพชาเป็นสามเณร ได้เข้าร่วมกับภิกษุอื่นในพิธีปลูกเสกอ้อยรับประทานเพื่อให้เกิดปัญญา แต่ภิกษุอื่นรับประทานปลีอ้อยจนหมด คงเหลือแต่ *ข้ออ้อย* ไว้ให้ศรีธนญชัย และบังเอิญที่ตัว *ผญา* หรือ *ปัญญา* ได้หนีไปอยู่ที่ข้ออ้อย ฉะนั้นเมื่อศรีธนญชัยรับประทานข้ออ้อยเข้าไป ก็ทำให้เขากลายเป็นคนฉลาดเหนือคนทั้งปวง แต่ผู้วิจัยก็ยังไม่สามารถหาเหตุผลมาอธิบายได้ว่าเพราะเหตุใดจึงกำหนดให้บริเวณข้ออ้อยมีคุณภาพเหนือกว่าบริเวณ *ปลีอ้อย* แต่ถ้าจะให้สันนิษฐานก็อาจจะเป็นไปได้ว่าเป็นกลอุบายหรือภูมิปัญญาของคนในสมัยนั้น ที่ไม่ชอบสอนอะไรแบบตรงไปตรงมา แต่จะสอนทางอ้อมโดยให้ข้อคิดว่าจะต้องเป็นคนประหยัด ไม่รับประทานอ้อยแบบทิ้ง ๆ ขว้าง ๆ จึงสอนว่าถ้าใครรับประทานข้ออ้อย แล้วจะมีสติปัญญาเหนือกว่าคนทั้งปวง ก็อาจเป็นไปได้

๔.๓ ในแง่จริยธรรม

ในข้อก่อนได้กล่าวถึงการดำเนินวิถีชีวิตของโซเครตีส ว่า ดำรงอยู่โดยการเทียมเสาะแสวงหาความรู้อยู่เสมอ แต่คำว่า *ความรู้* (knowledge) ตามความหมายของโซเครตีสมิได้หมายถึงคำว่า “ความรู้” ตามที่ชาวบ้านทั่วไปเข้าใจ คือคนมีความรู้มิได้หมายถึง คนเก่ง คนฉลาด หรือ คนที่เรียนรู้สูงกว่าคนอื่น ๆ หากแต่หมายถึง *ความรู้ที่เป็นสิ่งเดียวกับคุณธรรม* (Virtue is Knowledge.) คือรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควร อะไรไม่ควร โดยโซเครตีสถือว่าถ้าเป็นคนที่มีความรู้จริงแล้วจะไม่ทำผิดโดยเด็ดขาด ถ้ายังคงทำผิดแสดงว่าไม่รู้อันจริง

ถ้าจะนำเอาแนวคิดนี้มาประยุกต์อธิบายโดยเปรียบเทียบกับของศรีธนญชัย จะเห็นได้ว่ามีวิธีคิดแตกต่างกัน คือ ในทัศนะของศรีธนญชัย ถือว่า *ความรู้มิใช่สิ่งเดียวกับคุณธรรม* หรือคนเก่งไม่จำเป็นต้องเป็นคนดี หากแต่หมายถึงคนที่สามารถใช้ความเก่งนั้นแสวงหาประโยชน์ใส่ตัวได้อย่างเต็มที่ หรือใช้ความเก่งนั้นพลิกพลิ้วให้ตนเองสามารถเอาตัวรอดได้ทุกสถานการณ์ ชนิดที่เรียกว่า “รู้หลบเป็นปีก รู้หลีกเป็นหาง” จึงจะถือได้ว่าเป็นคนเก่งจริง ถ้ามีความรู้แต่ยังเอาตัวไม่รอดและยังต้องกลายเป็นผู้แพ้ แล้วจะถือว่าเป็นคนเก่งได้อย่างไร

เมื่อพิจารณาตามนัยนี้จะเห็นได้ว่าศรีธนญชัยยึดถือมาตรฐานทางด้านจริยธรรมต่างระดับกับชาวบ้าน คือ ชาวบ้านทั่วไปถือว่าการที่คนเก่งที่ใช้ความรู้เอาเปรียบผู้อื่นนั้นเป็นสิ่งผิด

และบาป ในขณะที่ศรีธนญชัยถือว่าคนที่สามารถใช้ความรู้ที่มีอยู่เอาเปรียบผู้อื่นได้ถือว่าเป็น
 ความสนุกและเป็นความน่าภาคภูมิใจ ด้วยเหตุที่ชาวบ้านมีวิถีคิดแตกต่างจากศรีธนญชัยดัง
 กล่าวนี้ จึงทำให้ถูกศรีธนญชัยเอาเปรียบอยู่ร่ำไป จะเห็นได้ว่าผู้ที่มาเกี่ยวข้องกับศรีธนญชัย
 จะต้องพบกับความเจ็บปวดหรือความวิบัติกลับไปทุกราย ไม่ว่าแม่ค้าขายขนมที่ถูกกลั่นแกล้ง
 ต่าง ๆ นานาจนกระทั่งถูกวางยาพิษตายในที่สุด, หลวงนายศรี (ลูกแม่ค้าขายขนม) ก็ถูกกลั่น
 แกล้งทุกรูปแบบ จนกระทั่งถูกหลอกเผาบ้านจนสิ้นเนื้อประดาตัว, สมภารถูกหลอกตีหัว, น้อง
 ถูกฆ่าตาย, บรรดาเสนาข้าเฝ้าถูกหลอกเอาทรัพย์สิน, ชาวต่างชาติที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับค้าต่างก็ถูก
 โกง กลั่นแกล้ง ทำให้เสียหน้า และได้รับความอับอายกลับไป หรือแม้แต่ท้าวเจษฎาเอง ก็ถูกศรี-
 ธนญชัยกลั่นแกล้งในรูปแบบต่าง ๆ นับตั้งแต่วันที่เขามาเข้ารับราชการจนกระทั่งถึงวันที่เขาตาย
 จาก ตามที่กล่าวมานี้จึงเห็นได้ชัดเจนว่าผู้แต่ง(เล่า)เรื่องนี้มุ่งเน้นบทบาทของศรีธนญชัยให้โดดเด่น
 ทางด้านสติปัญญาโดยที่ละเลยบทบาททางด้านจริยธรรมโดยสิ้นเชิง

แต่ถ้าจะวิเคราะห์ให้ลึกกลงไปกว่านั้น ผู้อ่านจะต้องคำนึงถึงความจริงอย่างหนึ่งว่า
 เรื่องนี้เป็นเพียงนิทาน และเป็นนิทานประเภทมุขตลกที่เล่าสู่กันฟังเพื่อความสนุกสนาน
 เพลิดเพลิน จึงถูกกำหนดเค้าโครงเรื่องโดยไม่สมจริงสมจังตามหลักหลักจริยธรรมนัก เพราะ
 มิเช่นนั้นแล้วจะทำให้ดำเนินเรื่องไปได้ยากและหักมุมตลกแทบมิได้เลย แต่ถ้าดำเนินเรื่องใน
 ลักษณะนี้ จะทำให้ชวนติดตามว่า ถ้าเกิดเหตุการณ์ในลักษณะนั้น ๆ ขึ้นแล้วเรื่องจะลงเอยลง
 อย่างไร ถ้ายังหักมุมตลกได้อย่างพิสดารจนผู้อ่านคาดไม่ถึงมากเท่าไร เสน่ห์ของเรื่องก็จะมี
 มากขึ้นเท่านั้น ฉะนั้นผู้อ่านไม่พึงคำนึงถึงมาตรฐานทางด้านจริยธรรมจากนิทานเรื่องนี้ให้
 มากนัก ให้เพียงแต่คำนึงว่าการใช้ปฏิภาณไหวพริบของศรีธนญชัยนั้น เพียงแต่ “เอาเยี่ยงได้
 แต่ก็ไม่ควรเอาอย่าง” คือ รู้ไว้แต่ก็ไม่ควรประพฤติตาม

แง่จริยธรรมอีกประเด็นหนึ่งที่น่าจะหยิบยกมาพิจารณา คือ วิถีชีวิตและความเป็นอยู่
 ของคนไทยสมัยนั้น มีประเด็นที่เกี่ยวกับการพนันขึ้นค่อทั้งกับชาวต่างชาติและพนันกันเอง
 ราว ๑๔ ครั้ง คิดเป็นร้อยละ ๒๒.๒๒ หรือเกือบเสี้ยวหนึ่งของวิถีชีวิตที่ต้องเกี่ยวข้องกับ
 การพนัน โดยพนันกับชาวต่างชาติ ๑๑ ครั้ง แยกเป็นชาวยุโรป ๖ ครั้ง ชาวเอเชีย ๕ ครั้ง และ
 ชาวไทยด้วยกันเอง ๓ ครั้ง นี่ย่อมเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าสมัยนั้นทางอยุธยาได้เปิดประเทศ
 ติดต่อกับทั้งชาวยุโรปและชาวเอเชีย ประกอบกับเนื้อหาในนิทานบางตอนยืนยันว่าศรีธนญชัย
 ได้เคยเดินทางไปค้าขายทางเรือถึงเมืองจีนอีกด้วย นอกจากนี้ยังเป็นการสะท้อนให้เห็นอีกว่า

ชีวิตและความเป็นอยู่ของคนไทยในสมัยนั้นชอบเล่นการพนันกันเป็นชีวิตจิตใจ ตั้งแต่ระดับสามัญชน ระดับขุนนาง จนถึงระดับเจ้าเหนือหัว เล่นกันเองในหมู่ชาวบ้าน เล่นกันระหว่างขุนนางต่อหน้าพระพักตร์ในขณะเข้าเฝ้า หรือแม้แต่เล่นกับท้าวเจษฎาเอง เรื่องต่าง ๆ ที่นำมาเล่นการพนันเริ่มจากเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงเรื่องสำคัญ ๆ แม้แต่เนื้อหาทางธรรมะก็ยังนำมาเล่นการพนันกันได้ ทรัพย์สินที่ใช้เป็นเดิมพันมีตั้งแต่สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ จนถึงขันใช้ชีวิตและบ้านเมืองเป็นเดิมพันเลยทีเดียว ไม่มีเนื้อหาตอนใดเลยที่บอกว่าการพนันเป็นสิ่งไม่ดีหรือผิดกฎหมาย แต่กลับกลายเป็นว่าการทำและรับทำพนันเป็นเรื่องของการพิสูจน์ถึงเกียรติและศักดิ์ศรีของคน เป็นการแสดงให้เห็นถึงปมลึก ๆ ที่ซ่อนเร้นแอบแฝงอยู่ในส่วนลึกของจิตใจของมนุษย์ทุกผู้ทุกนามในทุกชาติทุกภาษาว่า ต้องการที่จะมีอำนาจเหนือหรือต้องการที่จะเอาชนะระหว่างกัน เมื่อไม่สามารถเอาชนะกันทางพลังกำลังได้ก็ต้องเลี้ยงมาเอาชนะกันด้วยเล่ห์เหลี่ยมไหวพริบหรือการต่อสู้แข่งขันพนันขันต่อระหว่างกัน การเล่นการพนันจึงเป็นเรื่องปกคดีย่างหนึ่งของมนุษย์ ผู้ใดที่ไม่กล้าพนันหรือรับทำพนันแสดงว่าเป็นคนไม่รักเกียรติและศักดิ์ศรี ใจไม่ถึง ไม่แน่จริง ไม่ใช่นักเลงจริง ฉะนั้นเมื่อพิจารณากันในประเด็นนี้จึงสรุปได้ว่าการพนันขันต่อเป็นวิถีชีวิตแบบไทยที่ซบเซามาแต่สมัยอดีตแล้ว และสืบต่อมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ และคงยากที่จะลบเลือนออกไปได้โดยง่าย

๔.๔ ในแง่การเมืองและการปกครอง

ถ้าพิจารณาในแง่การเมืองและการปกครองสมัยนั้น จะเห็นได้ว่าเป็น “ระบอบทวารวดี” อย่างเต็มรูปแบบ โดยถือว่ากษัตริย์เป็นทวยเทพที่ลงมาจุติในหมู่มนุษย์ จึงทรงอยู่ในฐานะที่เหนือกว่ามนุษย์ทั้งปวง มนุษย์ธรรมดาทุกคนจะต้องเคารพเทีคทูนด้วยชีวิตจิตใจ จะล่วงละเมิดใด ๆ ได้ มิเช่นนั้นอาจต้องอาญาถึงขั้นตัดหัวเจ็ดชั่วโคตร และการที่จะลงอาญาผู้ใดหนักเบาสถานใดย่อมเป็นไปตามพระราชอัธยาศัย ไม่มีองค์กรหรืออำนาจอื่นใดมาถ่วงดุลทัดทานได้ ฉะนั้นการที่ศรีธรรมาธิราช ตัวเอกของเรื่องนี้ ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายสดีบัญญัติและอยู่ในฐานะตัวแทนชาวบ้านธรรมดา ได้สวมบทบาทถ่วงดุลและคานอำนาจของฝ่ายกษัตริย์ได้สำเร็จ จึงกลายเป็นที่ดูใจของคนธรรมดาทั่วไป เพราะเท่ากับเป็นการหยิบยื่นคืนสิทธิแห่งความเป็นมนุษย์ หรือยกฐานะมนุษย์ธรรมดาขึ้นมาเทียบเคียงชนชั้นเจ้า ซึ่งเป็นตัวแทนฝ่ายอำนาจหรือฝ่ายปกครอง หรืออีกนัยหนึ่งเท่ากับเป็นการลดฐานะของชนชั้นฝ่ายปกครองลงมาเทียบเคียงชนชั้นผู้อยู่ใต้ปกครอง ถึงแม้ว่าในบางส่วนของความรู้สึกของคนสมัยนั้นที่ยังเทีคทูนสถาบัน

กษัตริย์อย่างมั่นคง อาจจะเห็นว่าพฤติกรรมของศรีธนูชัยเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม แต่ในอีก
 บางส่วนของความรู้สึกอาจจะมีความพอใจในบทบาทของศรีธนูชัยอยู่ไม่น้อย อุปมาเหมือน
 เด็ก ๆ ที่ชอบดูหนังการ์ตูน เพราะตัวเอกของเรื่องซึ่งเป็น ตัวแทนฝ่ายเด็ก ๆ ที่มีความเก่งกล้า
 สามารถพอที่จะเอาชนะตัวแทนฝ่ายที่เหนือกว่าได้สำเร็จ จึงเท่ากับเป็นการหยิบยื่นคืนความ
 ภาคภูมิใจในฐานะแห่งความเป็นเด็กให้แก่พวกเขาเหล่านั้นเอง อุปมาเรื่องเด็กชอบดูหนังการ์ตูนฉัน
 ใด อุปมาเรื่องมีคนชอบฟังหรืออ่านนิทานเรื่องศรีธนูชัยก็ฉันนั้น ด้วยเหตุดังกล่าวนิทาน
 เรื่องนี้จึงมิได้กลายเป็นที่ชื่นชอบของคนทั่วไปเพียงเพราะเป็นเครื่องประเทืองปัญญาหรือไหว
 พริบเพียงอย่างเดียว หากแต่เพราะเป็นการยกฐานะและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ผู้อยู่ได้ปก
 ครองให้สูงส่งขึ้นด้วย ฉะนั้นนิทานเรื่องนี้จึงกลายเป็นที่ชื่นชอบและเล่าขานสืบต่อกันมาจวบ
 จนกระทั่งทุกวันนี้

แต่ปัญหาหนึ่งที่น่าจะหยิบยกมาพิจารณาคือ เพราะเหตุใดที่ผู้เล่ากำหนดให้ศรีธนูชัย
 จาบจ้วงล่วงละเมิดกษัตริย์ถึงขั้นอุกฤษฏ์หลายต่อหลายครั้ง ซึ่งตามกฎมนเทียรบาลแล้วกษัตริย์มี
 ความชอบธรรมที่จะประหารชีวิตเสียก็ได้ แต่เขาก็ยังเอาตัวรอดได้เสมอมา ซึ่งพอจะหยิบยก
 มาวิเคราะห์ในเชิงเหตุผลได้ดังนี้

๑ เรื่องศรีธนูชัยมิใช่เรื่องจริงแต่เป็นเพียงนิทาน และนิทานเรื่องนี้ดำเนินตลอดท้อง
 เรื่องโดยตัวเอกของเรื่อง คือ “ศรีธนูชัย” ถ้าเมื่อใดที่ศรีธนูชัยยังคงมีชีวิตอยู่ เรื่องก็สามารถ
 ดำเนินต่อไปได้ แต่ถ้าเมื่อใดที่ชีวิตศรีธนูชัยหาไม่แล้ว เรื่องก็จะต้องจบลงเมื่อนั้น ฉะนั้นการ
 ที่ผู้แต่งกำหนดให้ศรีธนูชัยมีชีวิตรอดอยู่ได้ก็เพื่อที่จะให้เรื่องดำเนินต่อไปได้นั่นเอง

๒ ในฉบับตำนานของทางภาคอีสาน ได้สร้างความชอบธรรมที่จะให้ศรีธนูชัย
 จะไม่ต้องถูกลงโทษประหารชีวิตไว้ว่า เพราะศรีธนูชัยเป็นสหชาติกับเจ้าเหนือหัว กล่าวคือ
 ตอนสมัยแรกประสูติ ท้าวเจษฎาได้ชื่อว่าเป็นทารกที่เลี้ยงยากมากผู้หนึ่ง บรรดาไพร่ทั้งหลายจึง
 แก่เกลียดโดยให้ไปหาเด็กที่ถือกำเนิดในวันเวลาเดียวกันมาเลี้ยงร่วมกัน ด้วยเหตุ ดังกล่าวนี้ศรี
 ธนูชัยจึงได้เข้ามารับการอบรมเลี้ยงดูในวังร่วมกับท้าวเจษฎาตั้งแต่นั้นมา โดยให้ถือว่าท้าว
 เจษฎาเป็นพี่และศรีธนูชัยเป็นน้อง ครั้นเมื่อทั้งสองมีอายุได้ ๑๕ ปี พระบิดาของท้าวเจษฎาก็
 ถึงแก่สวรรคต แต่ก่อนที่จะสิ้นพระชนม์พระองค์ทรงสั่งไว้ว่าให้ทั้งคู่รักใคร่ปรองกัมนั้นพี่
 น้อง และถ้าน้อง(ศรีธนูชัย) ทำผิดก็อย่าให้ต้องถูกลงโทษถึงขั้นประหารชีวิต ด้วยเหตุดังกล่าว
 นี้ศรีธนูชัยจึงมีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่รอดได้ตลอดมา

๓ ความรู้จักเอาตัวรอดของศรีธนญชัย ประกอบกับความเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมของท้าวเจษฎา กล่าวคือ แม้ฉบับสำนวนของทางภาคอีสานจะสร้างความชอบธรรมที่ศรีธนญชัยจะไม่ถูกลงโทษประหารชีวิตไว้ก็ตาม แต่ในฉบับสำนวนอื่นมิได้ให้สิทธิอันนี้ไว้ ฉะนั้นเมื่อถึงคราวที่ศรีธนญชัยกระทำความผิดขั้นอุกฤษฏ์ เช่น หลอกให้เจ้าหน้อยคมกลั่น”ดอกเห็ด”(คมคค) หรือแสดงความคิดเห็นที่เป็นปฏิปักษ์ต่อศาสนาอย่างรุนแรง เป็นต้น ก็ถูกสั่งให้นำตัวไปประหารชีวิตหลายครั้งหลายคราว แต่ด้วยเหตุที่มีปฏิภาณไหวพริบชนิดที่หาตัวจับยากของศรีธนญชัย จึงทำให้เขาเอาตัวรอดได้เสมอมา ครั้นใช้สติปัญญาเอาตัวรอดมาได้แล้ว เขาหาทางทำความดีเพื่อลบล้างความผิดนั้นจนเป็นที่ไว้วางพระทัย แล้วก็หาเรื่องทำให้เคืองคร้อนพระทัยอีก แล้วทำความดีชดใช้อีก วนเวียนซ้ำซากกันอยู่อย่างนี้ตลอดทั้งเรื่อง กล่าวได้ว่าเขาเป็นคนประเภท “ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน” ซึ่งท้าวเจษฎาเองก็ทรงเข้าใจในนิสัยกลับกลอกปลิ้นปล้อนดังกล่าวนี้ของศรีธนญชัยดี แต่พระองค์ก็มีได้ถือสาและทรงให้อภัยในความผิดนั้น ๆ เสมอมา มิได้นำมาเป็นเรื่องโกรธแค้นหรือผูกใจเจ็บถึงขั้นที่จะต้องเอาโทษประหารชีวิตศรีธนญชัยให้จงได้ จึงเท่ากับเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าพระองค์ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงเพียบพร้อมด้วยคุณธรรมมากพระองค์หนึ่ง จึงทำให้ศรีธนญชัยมีชีวิตอยู่รอดได้เสมอ

๔ ท้าวเจษฎาทรงลงมาเล่นเกมทางปัญญากับศรีธนญชัยด้วยพระองค์เอง กล่าวคือ มีอยู่หลายครั้งที่พระองค์ทรงอยากลองภูมิปัญญากับศรีธนญชัย แล้วก็ทรงเสีรู้ทุกคราวไป เช่น คราวที่พระองค์ทรงหลอกศรีธนญชัยให้กินแกงแรง ก็ถูกศรีธนญชัยแก้เผ็ดตอบโดยหลอกให้พระองค์เสวยจี๊แรง เป็นต้น เมื่อพระองค์ทรงพ่ายแพ้ก็ถูกศรีธนญชัยเยาะเย้ยถากถาง หรือกระทำในสิ่งที่ไม่เหมาะสมถึงขั้นที่จะเอาโทษประหารชีวิตได้ แต่ก็ทรงละเว้นให้ เพราะตระหนักดีว่าทรงเลือกที่จะลงมาเล่นเกมนี้ด้วยพระองค์เอง เมื่อเป็นเกมชิงไหวชิงพริบกันทางด้านสติปัญญาก็จะต้องตัดสินกันด้วยกติกาทางสติปัญญา ถ้าจะถือสิทธิใช้กติกาทางอำนาจมาเป็นเกณฑ์ตัดสินโดยให้ลงโทษประหารชีวิตศรีธนญชัย ก็ย่อมกระทำได้ในฐานะที่พระองค์เป็นเจ้าของหัว แต่จะเป็นการไม่เหมาะสม เพราะจะถูกครหาขึ้นมาได้ว่าไม่มีน้ำพระทัยเป็นนักกีฬา

๕ ศรีธนญชัยได้ชื่อเป็นผู้ที่มีคุณูปการต่อบ้านเมืองอย่างมหาศาล จึงไม่ควรถูกลงโทษประหารชีวิต กล่าวคือ เมื่อมีศึกเสียเหนือใต้ หรือชาวต่างชาติเข้ามาทำแข่งขันพนันเมือง หรือพนันทรัพย์สมบัติในท้องพระคลังคราวละจำนวนมากมายมหาศาล ศรีธนญชัยก็สามารถใช้

สติปัญญาและปฏิภาณไหวพริบแบบฉลาดแกมโกงช่วยชาติบ้านเมืองไว้ได้ทุกครั้ง ฉะนั้นเมื่อคราวที่เขากระทำความผิดถึงขั้นลงโทษประหารชีวิต เขาก็ยอมมีความชอบธรรมที่จะได้รับการพระราชทานอภัยโทษ มีควรวให้ต้องโทษถึงขั้นประหารชีวิต

๔.๕ ในแง่กฎแห่งกรรม

จะเป็นความจงใจหรือไม่ก็ตาม ผู้แต่ง(เล่า)เรื่องนี้ได้วางเค้าโครงเรื่องที่เป็นคติเตือนใจที่สอดคล้องกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาที่สำคัญไว้หลายประการ เช่น เรื่องกิเลสตัดหาความยึดมั่นถือมั่นในตัวตน โลกธรรม ๘ และเรื่อง กฎแห่งกรรม เป็นต้น กล่าวคือ เริ่มเปิดฉากของท้องเรื่องโดยกำหนดให้ศรีธนญชัยเป็นคนเจ้าเขี้ยเจ้าแค้น ขี้ฉ้อฉลริษยา จนกระทั่งนำไปสู่การฆ่าน้องในไส้ของตน และพยายามหาทางแก้แค้นทุกคนที่เลขกระทำกับตนไว้ นอกจากนั้นยังเป็นผู้ที่เต็มไปด้วยความโลภ โกรธ หลง โดยมีได้คำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม และเป็นคนที่มี “อวดตา” สูง มีความหยิ่งทรนงในความเป็นคนเจ้าปัญญาของตนเองหาที่สุกมิได้ และชอบใช้ชีวิตผู้อื่นเป็นเครื่องประลองทางปัญญาจนสร้างความเคียดแค้นไปทั่วจากการที่เอาชนะใครต่อใครแม้กระทั่งเจ้าเหนือหัวได้ตลอดมา จึงทำให้หลงตัวเองว่าเป็น คาวค่างฟ้า จะหาใครมาทาบรัศมีมิได้ ศรีธนญชัยมิเคยคำนึงถึงเรื่องความเป็นอนิจจังว่าชีวิตมนุษย์แต่ละคนย่อมขึ้น ๆ ลง ๆ เป็นไปตามหลักของ โลกธรรม ๘ ที่ว่าบางครั้งได้ลาภ เสียลาภ ได้สุข ต้องทุกข์ ได้สรรเสริญ และบางครั้งถูกนิทา คติทางธรรมดังกล่าวนี้มิได้ซึมซับอยู่ในความคิดคำนึงของศรีธนญชัยเลยแม้แต่น้อย ฉะนั้นเมื่อศรีธนญชัยได้กระทำความชั่วกับใครต่อใครไว้มากต่อมากแล้ว ผู้แต่งจึงกำหนดให้มีน้องมาเกิดเพื่อสอนบทเรียนอันล้ำค่านี้ให้แก่ศรีธนญชัย แต่ด้วยเหตุที่ภายในจิตใจของเขาอุดมไปด้วยกิเลสและความยึดมั่นถือมั่นใน อวดตาแห่งตน สูงเกินไป จึงไม่สามารถที่จะยอมรับบทเรียนนี้ได้ และทำให้เขาต้องจบชีวิตลงอย่างปวคร้าวและคับแค้นใจในที่สุด ฉะนั้นเมื่อพิจารณาให้ลึกลงไปแล้วจะเห็นได้ว่าในนิทานเรื่องนี้ได้แฝงคติสอนใจเกี่ยวกับหลักคำสอนของพุทธศาสนาไว้หลายเรื่อง โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้สะท้อนให้เห็นเรื่อง กฎแห่งกรรม ไว้อย่างชัดเจนเลยทีเดียว

๔.๖ ในแง่คุณค่า

จากการศึกษาเชิงวิเคราะห์จากนิทานเรื่องศรีธนญชัยหลายๆสำนวนประกอบกันแล้วนำมาประมวลกันเข้า พอจะชี้ให้เห็นว่านิทานเรื่องนี้ได้กลายเป็นที่ชื่นชอบกันตลอดมาใน

ทุกยุคทุกสมัยและในทุกชนชั้นนับตั้งแต่พระราชานุญาตถึงยาก กล่าวกันว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๔ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้แต่งเสภาเรื่องศรีธนชัยเชียงเมียงขึ้นเพื่อไว้ขบถล้อมถวายในขณะทรงเครื่องใหญ่ (ตัดผม) (ดู กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์, ๒๕๒๕ : ๒๑) นอกจากนี้ในหมู่ชาวบ้านทั่วไปต่างก็นิยมเล่านิทานเรื่องนี้สู่กันฟังเพราะให้คุณค่าในทางด้านก่อให้เกิดความรื่นเริงบันเทิงใจ สนุกสนานเพลิดเพลิน ให้อารมณ์ขัน เบาสมอง ชวนหัวเราะ ก่อให้เกิดการประเทืองด้านสติปัญญาไหวพริบ ให้รู้จักเอาตัวรอดเมื่อยามคับขัน เป็นต้น

เพื่อเป็นการสะท้อนให้เห็นคุณค่าทางด้านต่าง ๆ ตามที่กล่าวข้างต้น จะได้นำเอามุมมองต่าง ๆ ตามที่ กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์ ได้เคยรวบรวมไว้นำเสนอ ดังนี้

ดร. วิทย์ ทิวะศรียานนท์ ได้สะท้อนคุณค่าของนิทานเรื่องนี้ไว้ในบทความเรื่อง “อารมณ์ขัน” ดังนี้ (อ้างใน กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์, ๒๕๒๕ : ๗๒)

คนไทยเราส่วนใหญ่มักนิยมเชิดชูลักษณะที่เรียกว่า *wit* ในวงสังคม วงอภิปราช หรือแม้ในการสังสรรค์สนทนาทั่วไปก็มักยกย่องคนที่พูดจาคมคาย ที่เข้าใจหาเงาที่คนไม่ได้นึกคิดมาก่อนมาพูดอย่างแนบเนียนให้คนขัน แม้ว่าในคนส่วนใหญ่ “คำคม” เช่นนี้มักมีคนเคราะห์ร้าย ต้องตกเป็นเป้าให้คนอื่นเขาหัวเราะหน้าแห้ง ๆ ไปด้วย แม้ว่าอาจมีกรณีที่ถูกยกเป็นเป้า ความจริงเป็นคนที่ขยันขันแข็งเอาการเอางาน ได้ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวมมาแล้วมากต่อมาก แต่พูดจาไม่มีเหลี่ยมคม ไม่คมคาย ไม่มีปัญญาโต้ตอบทันกัน ก็ต้องยอมเป็นตัวตกไปโดยปริยาย อาจเป็นเพราะไทยเรานิยม “ความคม” และ “ความแหลม” มากกว่าอย่างอื่นนี่เอง จึงทำให้นิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องศรีธนชัย เป็นที่ติดอกติดใจกันหนักหนา พูดอย่างสมัยใหม่ก็คือ ศรีธนชัยเป็นแสงสะท้อนรสนิยมของคนไทยส่วนใหญ่ (หรือเป็นเป็นเช่นนั้นตลอดมา)

ท่านอาสภเถร ผู้เขียนคำนำนิทานเรื่อง ศรีธนชัย-เชียงเมียง ได้สะท้อนคุณค่าของนิทานเรื่องนี้ไว้ว่า (อ้างใน กัญญรัตน์ เวชชศาสตร์, ๒๕๒๕ : ๑๑๕)

เหตุที่มีคนชอบอ่าน ชอบฟังนิทานเรื่องนี้ นั่น พอที่จะสันนิษฐานได้ว่าเป็นด้วยเหตุ ๔ ประการ คือ ประการที่ ๑ เพราะเป็นหนังสือจำพวกจินตกวีประเภทกลอน ๗ คำ ทำให้ผู้อ่านฟังรู้สึกในรสชาติอย่างถึงใจ คือ มีความไพเราะจับใจดีกว่าหนังสือประเภท

ร้อยแก้วธรรมดา ประการที่ ๒ เพราะเป็นหนังสือที่แสดงถึงการใช้ปัญญาสดเอาชนะ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเฉพาะหน้าได้อย่างน่าฉงน โดยเฉพาะในทางปฏิภาณไหวพริบ ประการที่ ๓ เพราะเป็นหนังสือที่ชวนให้เกิดความขบขัน ผู้อ่านผู้ฟังโดยมากเกิดความขบขันจนกลั่นความหัวเราะไว้ไม่อยู่ ต้องหัวเราะกันถึงน้ำตาออก จี๋มูกไหลกันทีเดียว ประการที่ ๔ เพราะเป็นหนังสือที่ผู้คิดแต่งขึ้นเพื่อโน้มน้อมใจผู้อ่านให้ได้คติธรรมประจำใจ โดยได้ประสบการณ์จากนิทานเรื่องนี้เป็นตัวอย่าง

“ตา ส.” ผู้แต่งนิทานเรื่องศรีธนญชัยฉบับร้อยแก้ว ได้สะท้อนคุณค่าไว้ว่าเป็น “นิทานประจำปราชญ์ของไทย เป็น อมตนิยาย ตลก ขบขัน มีคติเตือนใจ อ่านเพลิน เบาสบาย” (อ้างใน กัญจรัตน์ เวชชาศาสตร์, ๒๕๒๕ : ๑๒๒)

วิชัย อ่องสุวรรณ ได้นำนิทานเรื่องศรีธนญชัยไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๔ และได้เขียนข้อความโฆษณาถึงคุณค่าของภาพยนตร์เรื่องนี้ ลงในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ว่าดังนี้ (อ้างใน กัญจรัตน์ เวชชาศาสตร์, ๒๕๒๕ : ๑๒๓)

ฉลาดล้ำหน้า ปัญญาเฉียบคม คารมเฉียบขาด
เด็กดูได้ผู้ใหญ่ดูมัน หัวเราะขบขัน รู้ทันคนทั้งโลก
หนังสือ “เพิ่มปัญญาเฉลียวฉลาด” ทำนพลาศไม่ได้

ตามที่สรุปมาให้ดูพอเป็นตัวอย่างนี้ จะเห็นได้ว่านิทานเรื่องศรีธนญชัยได้สะท้อนให้เห็นคุณค่าในด้านต่าง ๆ มากมาย จนทำให้เป็นที่ติดอกติดใจและติดปากคนทั้งหลายมาจวบจนกระทั่งทุกวันนี้

๕. ความสรุป

จากการศึกษามาแต่ต้นพบว่า ถึงแม้ว่านิทานในลักษณะเดียวกับเรื่องศรีธนญชัยจะมีเล่าขานหรือบันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหลายฉบับสำนวน ทั้งในฉบับสำนวนภาษาไทยและฉบับสำนวนภาษาอื่น ๆ ในประเทศแถบอุษาคเนย์ ทว่าแต่ละฉบับสำนวนเหล่านั้นต่างก็สร้างบุคลิกภาพตัวเอกของเรื่องในแบบฉบับเดียวกัน กล่าวคือ เป็นคนเจ้าปัญญา แต่มักใช้สติปัญญาไปในทางลบ (negative wit) เพื่อเอาเปรียบคู่กรณีโดยไม่คำนึงถึงความถูกต้องตามทำนองคลองธรรม แต่ถ้าจะพิจารณาในแง่ของการใช้ปฏิภาณไหวพริบเชิง แฝด-ละฉี จะพบว่า ทุกฉบับสำนวนไม่มีการใช้ แฝด-ละฉีด้านรูปแบบ เพราะตรรกะชนิดนี้เป็นตรรกะที่ไร้ซึ่งรูปแบบ แต่ส่วนใหญ่

จะใช้ แพล-ละซีด้านเนื้อหา, แพล-ละซีด้านภาษา และแพล-ละซีด้านจิตวิทยา หรือที่เรียกกันว่า การทิ้งเหตุผลเสียเฉย ๆ โดยนำเอาสิ่งที่ไม่ใช่เหตุผลมาใช้เป็นเหตุผลแทน

แต่ถ้าจะวิเคราะห์บทบาทด้านอื่น ๆ ของศรีธรรณรัชช์ จะพบว่าบุคลิกภาพของเขาถูกหล่อหลอมด้วยเงื่อนไขภายใน (เงื่อนไขทางด้านจิตวิทยา) และเงื่อนไขภายนอก (เงื่อนไขทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อมในสมัยนั้น) จึงทำให้เขาเป็นคนเจ้าเล่ห์เพทุบาย ขี้ฉ้อฉล เจ้าเล่ห์เจ้าแค้น อาฆาตพยาบาท ให้อภัยใครไม่เป็น อวดดี อวดเก่ง และชอบเอาเปรียบคู่ต่อสู้อยู่เสมอ

อย่างไรก็ตาม นิทานเรื่องนี้ได้สะท้อนให้เห็นลักษณะพิเศษบางอย่างของสังคมไทยในสมัยนั้นว่า นิยมเล่นการพนันกันเป็นชีวิตจิตใจ นับตั้งแต่ชั้นเจ้า บ่าว ไพร เลยทีเดียว แต่ถ้าจะพิจารณาในแง่สังคมการเมืองและการปกครอง เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้อย่างถึงพริกถึงขิงระหว่างฝ่าย “อำนาจ” กับฝ่าย “ปัญญา” โดยกำหนดให้ท้าวเจษฎาเป็นตัวแทนฝ่ายอำนาจ และศรีธรรณรัชช์เป็นตัวแทนฝ่ายปัญญา และนิทานเรื่องนี้ได้พิสูจน์ให้เห็นว่าเมื่อถึงที่สุดแล้ว “ปัญญา” จะเป็นฝ่ายชนะ “อำนาจ” ได้ตลอดกาล และยังให้คติเตือนใจอีกว่าความยึดมั่นในอัตราแห่งคนยอมนำทุกข์มาให้ นอกจากนี้ยังคอยย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนว่าใครก่อกรรมใดไว้กรรมนั้นย่อมตอบสนอง